

ROMÂNIA LA EXPOZIȚIA UNIVERSALĂ DE LA BARCELONA DIN 1929

Delia BĂLĂICAN
Xavier MONTOLIU-PAULI

Resumen: La Exposición Universal de Barcelona de 1929 (mayo de 1929 – enero de 1930) quería ser una evidencia de la prosperidad económica, del florecimiento artístico y, especialmente, de la estabilidad política de los estados participantes ante el umbral del estallido del *crack* de la bolsa de Nueva York del 29 de octubre de 1929. Gran parte del éxito del acontecimiento se debe a la espectacularidad de la iluminación, resultado de una combinación única entre tecnología e imaginación artística que convertía la luz en un elemento arquitectónico ofreciendo la posibilidad de visitas nocturnas al recinto, con un alto impacto social. La principal atracción de la Exposición fue la Font Màgica, al pie de la montaña de Montjuïc, situada ante el principal edificio de la feria, actualmente el Palau Nacional d'Art de Catalunya, con su espectáculo de luz, agua y música, emblema de la Exposición de 1929, que sigue fascinando hoy en día.

En el proceso de reconocimiento y afirmación internacional de la Rumanía unificada de 1918, la Exposición Universal de Barcelona de 1929 constituyó la primera participación a un evento de estas características siendo la ocasión para promocionar los valores culturales rumanos y para demostrar su capacidad económica así como para transmitir un mensaje político de estabilidad, concepto también reflejado, por otro lado, en la forma unitaria de presentación de las piezas expuestas. El éxito de Rumanía en dicho acontecimiento quedó atestiguado por los premios obtenidos, de primera línea, al lado de Francia, Alemania y Bélgica, y se garantizó gracias a la construcción de un pabellón propio, bajo la forma de una casa de campo construida de madera y proyectada por el arquitecto Duiliu Marcu, siendo el comisario del pabellón Alexandru Tzigara Samurcaș.

Entre el material expuesto más importante, una *troiță* de madera –la cruz de término rumana–, obra del arquitecto Victor G. Ștefănescu, es, quizás, la única pieza rumana de la Exposición, conservada hasta la actualidad. Donada

por los responsables del pabellón para ser instalada en el jardín del Palau de Pedralbes, la cruz se encuentra en fase de restauración en el Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya, tras lo cual será reemplazada en su lugar inicial.

Para Barcelona, la organización de la segunda exposición universal implicó, a pesar de la dictadura de Primo de Rivera, poner de relieve la modernización industrial, cultural y urbanística a la que se había comprometido años atrás cuando alcanzó su auge durante la organización de la primera Exposición Universal de 1888. Una modernización que iba de la mano con el movimiento de renacimiento cultural –La Renaixença (1833-1892)–, de recuperación de la identidad catalana que puso en valor la lengua y la literatura catalanas y la formación del sentimiento de consciencia nacional y, posteriormente, con el Modernisme, la modalidad artística de expresión y afirmación propias de Barcelona, deseosa de renovación y sincronización con Europa.

El 90 aniversario de la Exposición Internacional de Barcelona de 1929 ha sido la ocasión para estudiar las circunstancias y las implicaciones de la participación de Rumanía en dicho evento, poniendo de manifiesto la valiosa documentación existente en los archivos y bibliotecas rumanas –la Biblioteca de la Academia Rumana, los Archivos Nacionales de Rumania, el Archivo del Ministerio Rumano de Asuntos Exteriores–, así como la consulta de los fondos depositados en la Biblioteca Nacional de Catalunya.

Cabe mencionar la existencia de contactos regulares e intensos entre las dos capitales: Bucarest y Barcelona, en el marco de los puentes culturales y literarios que se habían empezado a construir ya a finales del siglo XIX y que se intensificaron después de la organización de la Exposición Universal de Barcelona culminando en las décadas anteriores a los conflictos bélicos que estallarían en el espacio español y europeo del siglo XX. Han tenido que pasar muchos años para que estos contactos pudieran ser retomados con la misma fluidez y con la misma repercusión para un mejor conocimiento mutuo.

Palabras clave: Exposición Universal de Barcelona de 1929, pabellón de Rumanía, identidad catalana, *troiță*, Font Màgica

Expozițiile internaționale

Idea de a expune public produse industriale și agricole a fost vehiculată mai întâi în Parisul secolului al XVIII-lea. O astfel de inițiativă a reunit o sută zece exponate selectate în anul 1798 spre a fi prezentate cetățenilor. A urmat în anul 1849 o altă expoziție mai mare, rezervată unui public exclusivist parizian și burghez. Fără concurență străină, erau propuse

spre vânzare obiecte agricole, invenții tehnice și obiecte de artă. Totul s-a schimbat în anul 1851, când Londra, mai sigură pe ea, a organizat «The Great Exhibition of the Works of Industry of all Nations». Denumirea însăși rezona cu programul: marile noutăți erau prezente nu numai prin producțiile naționale, ci și prin intermediul țărilor vecine, Franța situându-se, bineînțeles, printre invitatele de onoare. Prezența politicianilor la cel mai înalt nivel a dat amploare evenimentului¹.

Ulterior, în anul 1928 s-a creat o instituție specializată, responsabilă cu organizarea expozițiilor universale – *Bureau International des Expositions* (BIE), cu sediul la Paris. Primele expoziții organizate s-au focalizat pe comerț și prezentarea descoperirilor tehnologice, mai ales cele legate de revoluția industrială².

Dinamica expozițiilor universale era determinată de diferitele interese politice ori economice, pe lângă problemele financiare și logistice, care uneori au provocat întâzieri în organizare³. Succesul expozițiilor devenind notoriu, în competiția pentru organizare s-au înscris orașele importante ale lumii: Paris (1855, 1867, 1878, 1889, 1900, 1937), Londra (1851,1862), Viena (1873), Philadelphia (1876), Melbourne (1880), Chicago (1893, 1933), Brussels (1897, 1910, 1935), Liège (1905), Gand (1913), Barcelona (1888, 1929), Saint Louis (1904), San Francisco (1915), Milano (1906), New York (1939)⁴.

Pentru marele public, spectaculozitatea a sporit după descoperirea electricității, când practic puteau fi vizitate două expoziții: una de zi și alta nocturnă, dominată de feerii luminoase. Această practică s-a generalizat după evenimentul dedicat, Expoziția Internațională a Electricității, din 1881, de la Paris, când a fost permis accesul vizitatorilor și seara⁵.

¹ Sylvain Ageorges, *Sur les traces des Expositions universelles Paris 1855-1937 - A la recherche des pavillons et des monuments oubliés*, Paris, Editeur Parigramme, 2006, p. 12.

² <https://www.bie-paris.org/site/fr/>, accesat în data de 10 decembrie 2019.

³ Barth, Volker, *The Micro-history of a world event: intention, perception and imagination at the Exposition universelle de 1867*, în „Museum & Society”. Nr. 6/2008, p. 22-37.

⁴ <https://www.bie-paris.org/site/en/all-world-expos>, accesat în data de 15 decembrie 2019.

⁵ Parville Henri, *Le service électrique à l'Exposition universelle de 1889*, în „Annales historiques de l'électricité”, 2006/1 (N° 4), p. 75-82, URL :

Din această perspectivă, Expoziția Universală de la Barcelona, din 1929, datorează mare parte din succesul său electricității, cele două elemente potențându-se reciproc: paralel cu Expoziția Universală, energia electrică asigură un impuls deosebit, manifestându-se ca resursă capabilă să revoluționeze formele de producție, comunicațiile, transporturile și chiar viața de zi cu zi. Nicolae Iorga, vizitator avizat, sublinia acest aspect în *Notele de călătorie*:

„Seara, electricitatea-și face vrăjile. Ea înfige stâlpii roșii cari rivalizează cu splendorile aramă ale apusului mediteranean; ea dă viață veșmintelor de zăpadă ale unei nimfe pierdute în valul țâșnirilor de ape și aruncă asupra orașului vast, asupra mării largi, parcă asupra muncii omenești întregi, resumate aici, largi raze de proiectori ca o binecuvântare”⁶.

În mod particular, soluțiile tehnice originale pentru spectacolul nocturn de lumină și jocurile de apă s-au perpetuat, devenind unul dintre simbolurile orașului⁷. Investiția într-o expoziție era, într-un fel, echivalentă cu investiția în formare și educație, iar știința a jucat un rol foarte important în acest proces, mesajul fără echivoc fiind faptul că toată lumea trebuia să fie interesată de știință și progresele sale, dincolo de aspectul petrecerii timpului liber într-un mod deosebit.⁸

Barcelona între cele două expoziții universale desfășurate în anii 1888 și 1929

<https://www.cairn.info/revue-Annales-Historiques-de-l-Electricite-2006-1-page-75.htm>, accesat în data de 15 decembrie 2019.

⁶ N. Iorga, *O mică țară latină: Catalonia și expoziția din 1929. Note de drum și conferințe*, București, Editura Casei Școalelor, 1930, p. 20.

⁷Jordi Ferran Boleda, director: Agustí Nieto Galan, *Els usos de l'electricitat a l'Exposició Internacional de Barcelona de 1929*, Treball de Recerca Programa de Doctorat en Història de les Ciències CEHIC UAB, Bellaterra, Setembre 2002, p. 2, https://www.recercat.cat/bitstream/handle/2072/237675/TR_FerranBoleda.pdf?sequence=1, accesat în data de 18 noiembrie 2019.

⁸ *Ibidem*, p. 11.

Modernizarea orașului, „marele avânt”⁹ se datorează în mare măsură ambiției catalanilor de a avea o capitală impozantă, precum Londra sau Parisul. În anul 1854, Barcelona a reușit să-și dărâme zidurile medievale, pornind pe calea industrializării¹⁰. Proiectul urbanistic denumit *Eixample* (Extindere), din 1859, al lui Ildefons Cerdà, a pus bazele transformării Barcelonei: un sistem de străzi octogonale construite de la un capăt la altul al orașului: de la muntele Montjuïc până la râul Besòs¹¹.

Expoziția Universală de la Barcelona, din 1888, s-a desfășurat în zona Ciutadella, în capătul estic al orașului, lângă Besòs, iar Expoziția din 1929 a avut loc în cealaltă parte a orașului: muntele Montjuïc. Era important să fie urbanizate extremele Barcelonei și cele două manifestări au fost ocazia cea mai potrivită:

„Un munte întreg, vechiul munte al Judecătorilor, al „Evreilor”, Montjuïc (aproape un Hebron; va fi fost o cale a Crucii) a fost tăiat, ani îndelungați, încă înainte de războiu, cu îndărătnicie, cu pasiune și mândrie după războiu pentru ca noua expoziție universală să biruie pe cea columbiană de la 1888. Întregi complexe de zidiri, menite să rămâie, au răsărit pe locul pustiului aspru”¹².

În anul 1905, arhitectul Josep Puig i Cadafalch¹³, pe atunci consilier la Primăria Barcelonei propusese public organizarea unei expoziții ca aceea din

⁹ N. Iorga, *op.cit.*, p.11.

¹⁰ Isabel Moretó Navarro, *La irrupció de la ciutat moderna, 1854-1874*, în „Barcelona Quaderns d’Història”, Nr. 14, Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 2008, p. 23-45.

¹¹ Francesc Magrinyà, *Les propostes d’Ildefons Cerdà, 1854-1875: l’expressió urbanística i territorial d’un projecte de modernització*, în „Barcelona Quaderns d’Història”, Nr. 14, Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 2008, p. 83-114.

¹² N. Iorga, *op.cit.*, p. 17.

¹³ Arhitect (între altele al frumoasei case Ametller, de pe Passeig de Gràcia din Barcelona), istoric de artă și politician catalan, Josep Puig i Cadafalch (1867-1956) a fost cel de al doilea președinte al Mancomunitat de Catalunya, o instituție cu atribuții administrative (dar cu mare valoare politică și simbolică) în teritoriul catalan, activă între 1914 și 1923, care reprezenta prima recunoaștere făcută după 1714 de statul spaniol a personalității și a unității teritoriale catalane cf.

1888. În 1913, impulsionat de modernitatea adusă de introducerea electricității, Joan Pich i Pon, industriaș în acest sector și consilier la Primărie, a venit cu ideea unei expoziții de aparatură electrică. Inițiativa, acceptată de Primăria Barcelonei, a căpătat treptat noi dimensiuni, trezind entuziasm; s-a ajuns astfel la planificarea unei Expoziții Internaționale a Industriilor Electrice, ce urma să aibă loc în 1917, într-un mare parc din muntele Montjuïc, proiect ce s-a bucurat de sprijinul deputatului și marelui om politic catalan Francesc Cambó, care urma a fi comisarul expoziției¹⁴. În 1915 Josep Puig i Cadafalch a prezentat o primă schiță detaliată de organizare a acestei expoziții¹⁵. Izbucnirea Primului Război Mondial a zădărnicit însă materializarea acestui obiectiv.

Prosperitatea economică și mutațiile sociale din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în consonanță cu romantismul european, au favorizat mișcarea numită *La Renaixença* (aproximativ 1833-1892; renașterea), ce a pus în valoare literatura catalană și limba catalană ca formă cultă de exprimare, conducând la un sentiment de conștiință națională catalană și dorința de recuperare a identității culturii catalane¹⁶.

„Dar literatura catalană nouă este deosebită de cea proventală, care n’ a fost un mijloc de lucru, o mișcare populară. Niciodată nu a fost în gândul începătorilor și conducătorilor să se facă purtatorii de cuvânt al unei tendințe de autonomie populară, cum este cazul cu mișcarea catalană. Nu discut ce se înțelege prin această autonomie. Autonomia poate să fie începutul unei forme de Stat, dar poate și să nu fie. Regimul actual al Cataloniei nu este, desigur, acela pe care țara îl dorește mai mult. Catalanii nu aveau prea multă simpatie pentru Primo de Rivera¹⁷, care ca orice politician căutase la început să

<https://www.encyclopedia.cat/search/site/Josep%20Puig%20i%20Cadafalch%20>, accesat în data de 10 octombrie 2019.

¹⁴ Jaume Sobrequés, *Istoria Catalunyei*, Colecția Biblioteca de Cultură Catalană, Traducere Jana Balacciu Matei, București, Editura Meronia, 2019, p. 142-143.

¹⁵ Manuel Cusachs i Corredor, conferența, *Projecte de Puig i Cadafalch a l’Exposició de 1929* per Xavier Nubiola în revista „FONTS”, nr. 71, iulie 2017, Centre d’Estudis Argentonins. p.10-11.

¹⁶ Jaume Sobrequés, *op.cit.*, p. 133-134; p. 142-143.

¹⁷ Primo de Rivera. Militar spaniol care a condus Spania ca dictator între 1923-1930, <https://www.encyclopedia.cat/search/site/Primo%20de%20Rivera>, accesat în data de 15 octombrie 2019.

întrebuințeze elementele provinciale pentru a se putea ridica și pentru a uita îndată pe cei cu cari s-a ridicat”¹⁸.

Nicolae Iorga subliniase această luptă identitară, în publicația: *O mică țară latină: Catalonia și expoziția din 1929. Note de drum și conferințe*, care este, de altfel, prima carte scrisă de un român despre Catalonia¹⁹. Nicolae Iorga remarcase totodată și mijloacele concrete la care se apelase

„Oamenii de știință lucrează asupra miilor de mii de documente din Arhivă, pentru descoperirea și luminarea unui trecut catalan de care sunt, pe dreptate, așa de mândri. Un Puig i Cadafalch, un Nicolau d’Olwer²⁰, un Valls i Taberner²¹. Dar mai ales venerabilul istoric și poet Rubió i Lluch”²².

¹⁸ N. Iorga, *op.cit.*, p. 52.

¹⁹ Xavier Montoliu Pauli, *Catalonia văzută de Nicolae Iorga: o mică țară latină în Traduccions i diàlegs culturals amb el català*, București, Editura Universității din București, 2015, p. 129-149; Xavier Montoliu Pauli, *Iorga și Catalonia*, în „Apostrof”, Anul XXVII, 2016, Nr. 3 (310), <http://www.revista-apostrof.ro/arhiva/an2016/n3/a22/>, accesat în data de 10 decembrie 2019.

²⁰ Lluís Nicolau i d’Olwer (Barcelona, 1888 – Mexic, 1961), om politic și scriitor catalan. Deputat în Congresul Deputaților și ministru al economiei în guvernul republican (1931). În 1939, după cucerirea Barcelonei de către trupele franchiste, s-a exilat în Franța, apoi în Mexic. Iorga și Nicolau i d’Olwer s-au cunoscut la Belgrad cu ocazia celui de al doilea Congres de Bizantologie, din 1927. Nicolau i d’Olwer a publicat, printre altele, volumul *L’Expansió de Catalunya en la Mediterrània oriental* (1926).

<https://www.encyclopedia.cat/search/site/Llu%C3%ADs%20Nicolau%20i%20d%20E2%80%99Olwer%20>, accesat în data de 20 octombrie 2019.

²¹ Ferran Valls i Taberner (1888-1942), jurist, om politic și istoric medievalist catalan, <https://www.encyclopedia.cat/search/site/Ferran%20Valls%20i%20Taberner%20>, accesat în data de 20 octombrie 2019.

²² N. Iorga, *op.cit.*, p. 15; Antoni Rubió i Lluch (1856-1937), istoric și om de litere catalan. Începând cu 1907 a fost numit primul președinte al Academiei catalane, Institut d’Estudis Catalans. Specialist în cultura greacă și în prezența catalană medievală în ducatele din Atena și Neopatrás, <https://www.encyclopedia.cat/search/site/Antoni%20Rubi%C3%B3%20i%20Lluch%20>, accesat în data de 20 octombrie 2019.

Totodată, prin *La Renaixença* au fost puse bazele Modernismului, modalitatea artistică de exprimare și afirmare proprie a Barcelonei, dornică de înnoire și sincronizare cu Europa²³.

Barcelona observată de români

Fața dată orașului în acea perioadă, locurile pitorești au rămas recognoscibile. Spre exemplu, doar preocupările femeilor catalane s-au schimbat, fără să li se fi alterat frumusețea. Românii vizitatori ai Barcelonei descopereau cartierele cu monumentele lor, în drumul spre Parcul Expoziției Universale din 1929:

„Dacă am hoinări, puțin, acum, prin oraș? (...) să trecem pe lângă bătrâna Catedrală și pe lângă celebrul templu de la *Sagrada Família*. Ajungem în parcul viitoare Expoziții internaționale, o minune de verdeață, ca și parcul de pe colina *Tibidado*²⁴, de pe care vederea asupra orașului este (...) admirabilă. Plimbările ne așteaptă pretutindeni – aristocratice sau populare: Barcelona este cetatea lor. La ora prânzului, și zilnic, noblețea locală defilează în goana roibilor sau a automobilelor pe *Paseo de Gracia*. Un alt spectacol de multicoloră gloată ne întâmpină pe *Las Ramblas*, arteră principală cu structură americană care coboară majestuasă spre port²⁵.

Ca toate marile orașe, Barcelona își are în așa-zisele *cartiere joase* Mont-martre-ul ei. Lupanare livide și cafenele interlope, cu femei de toate culorile și rasele – blonde și oxigenate, brune și mate – și pe deasupra lor, femeia catalană bine legată și mică de statură își plimbă mândria ei de femeie casnică și de excelentă mamă de familie. O frumusețe deosebită de cea care face faima spaniolei peste hotare, dar care nu este lipsită de farmecul ei intim²⁶.

²³ Jaume Sobrequés, *op.cit.*, p. 139-140.

²⁴ Montjuïc, în realitate.

²⁵ Numele contemporane sunt: *Sagrada Família*, *Passeig de Gràcia*, *Les Rambles*.

²⁶ Tican-Rumano, *Peisagii iberice*, București, Editura Ziarului „Universul” S.A., 1930, p. 50-53.

Mihai Tican-Rumano, atașatul român de presă al Legației Regale Române la Madrid²⁷ se preocupa de întărirea legăturilor între cele două țări, căutând să observe similitudini, să analizeze realitățile și să găsească oportunități de colaborare culturală și nu numai:

„Ce impresiune face Barcelona la debarcare unui român? Eu unul, cel puțin, am rămas înmărmurit de sonoritatea limbii catalane, ale cărei accente se aseamănă atât de mult cu acelea ale limbii românești. (...)

De altfel, nu numai limba de aci are caractere comune cu ale celei românești: și în datinele locale sunt crâmpie de o uimitoare asemănătoare cu cele de la noi. De pildă, «sardana», dansul național catalan, nu este decât o horă, cu mișcările, ritmurile și mlădierele de pe la noi. Căciula catalanilor, deși roșie, este totuși o autentică și neaoșă căciulă. Iar mâncarea lor preferată se face cu cârnații aceia subțiri fabricați la Vich²⁸, în inima Cataloniei, atât de asemănători celor de prin crășmele noastre rurale²⁹.

De asemenea, Mihai Tican-Rumano constata cu admirație existența unei mari producții de carte din orașele Madrid și Barcelona și chiar în cele mai mici, în dezacord cu statisticile care anunțau că s-ar fi citind puțin în Spania. Un fapt specific Barcelonei era că se publica mult și în limba catalană: „s-a stabilit că numai în Barcelona producțiunea cărții catalane corespunde cu mai mult de 360 de volume anual, ceea ce ar însemna un volum pe zi: și aceasta numai într-unul singur din orașele catalane, e drept cel mai însemnat³⁰”.

Orașul „ca în poveștile celor o mie și una de nopți!”³¹

²⁷ ANR, Fond personal Mihai Tican Rumano, Dosar 2/1928-1930, Pașaport diplomatic Mihai Tican, valabilitate 5 septembrie 1928-5 septembrie 1929, eliberat de Ministerul Român al Afacerilor Străine (lb. franceză), f. 4-5; Certificat diplomatic – Atașat de presă, Nr. 2236, eliberat de Legația României în Spania, Serviciul Presei, Barcelona, 9 ianuarie 1930, necesar la vamă pentru însoțirea la București a unor obiecte de artă ce aparținuseră Pavilionului românesc din Expoziția Universală de la Barcelona (lb. franceză), f. 2.

²⁸ Vic, autorul folosește o formă învechită.

²⁹ Tican-Rumano, *op.cit.*, p. 50-53.

³⁰ *Ibidem*, p. 4-5.

³¹ Anca Podgoreanu, Geta Costache & colab., *Alexandru Tzigara-Samurcaș, Biobiografie adnotată, 1972-1952*, București, Biblioteca Centrală Universitară, 2004, p. 314.

Barcelona își fascinează și astăzi turiștii, precum în anul Expoziției Universale din 1929, prin spectacolul de lumini și muzică al artezienelor de la poalele Montjuïc-ului, din fața Palatului Național de Artă din Catalonia. Jocurile nocturne de ape devenite atunci emblema Expoziției sunt și astăzi un punct de atracție de neratat al orașului. Alexandru Tzigara Samurcaș, comisarul român la Expoziție, a descris în *Memoriile* sale atmosfera din jurul fântânilor magice, cu fluxul de imagini diurne și nocturne:

„Farmecul cu totul original al Expoziției îl constituie jocurile neîntrecute de ape, de-a lungul aleei principale, ce duc de la intrare până la terasa superioară a Palatului național, punctul culminant al Expoziției. Această alee, într-adevăr triumfală, e brăzdată de ambele părți de măreți piloni de sticlă, iar terasele succesive sunt accentuate prin cascade sau bazinuri cu ape tâșnitoare, de cele mai variate înfățișări. Seara mai ales, când toate coloanele și bazinurile sunt luminate, efectul e din cele mai feerice. La intervale scurte, toate luminile, atât cele fixe cât și cele ale jerbilor de ape și de aburi, se reînnoiesc și se multiplică, căpătând un aspect fantastic.

E ca în poveștile celor o mie și una de nopți!

Veșnicele schimbări ale jocurilor de apă și ale colorilor cele mai armonioase, pironesc ore întregi pe spectatori cu mirajul lor neîntrecut. De sub cupola centrală a mărețului palat național pornesc, străbătând până la orizontul înstelat, fâșii de raze luminoase, care de la distanță de mai multe leghe anunță călătorior pe apele Mediteranei minunea Barcelonei.

Palatul național, construit în piatră, își schimbă și el seara înfățișarea, scăldat fiind, rând pe rând, în cele mai diverse și armonioase culori și încheind astfel măreața perspectivă a feeriei luminoase ce se înlănțuiește de la pilonii intrării până la această culme a Expoziției.

Jocurile de apă și lumini simbolizează întreg caracterul dinamic al Expoziției, în care zi și noapte pulsează o mișcare frenetică”³².

Expoziția Universală de la Barcelona, din 1929 și Propaganda

Dincolo de fața văzută a expoziției, de exuberanța culorilor și a sunetului, de originalitatea pavilioanelor și gradul de inovație al exponatelor,

³²*Ibidem.*

evenimentul nu putea face abstracție de contextul politic intern și internațional complicat.

Raportându-ne la cronologie, anul 1929 este în sine o bornă istorică, coincide cu declanșarea mării crize economice mondiale – Marele Crah financiar de la New York, din Marțea neagră de 29 octombrie 1929³³. După perioada de pace și bunăstare, atât de necesară după terminarea Primului Război Mondial, tensiunea politică, în primul rând, avea să dea semnale de instabilitate. De la Madrid, la începutul anului veneau știri alarmante despre iminența unei lovituri de stat. În compensare, puterea căuta variante de comunicare a unor mesaje de stabilitate și bunăstare. „Spania bogată, muncitoare, pacifică se pregătea a primi cu ocazia Expozițiilor din Barcelona și Sevilla o lume care va fi fermecată de renașterea ei extraordinară din acești din urmă ani”, consemna diplomatul Anton Bibescu într-o informare către ministrul Afacerilor Străine G. Mironescu, la 8 februarie 1929³⁴. Mai mult, generalul Primo de Rivera, profitând de încrederea arătată de Rege, a considerat că atât Expozițiile de la Barcelona și Sevilla, precum și întrunirea Ligii Națiunilor la Madrid vor întări situația sa și a regimului dictatorial³⁵.

Și la București contextul politic purta semnele crizei: anul 1927 se dovedise de rău augur, prin pierderea a celor mai importanți oameni politici ai țării, Regele Ferdinand³⁶ și președintele Consiliului de Miniștri Ion I.C. Brătianu³⁷; chiar în zilele următoare inaugurării Expoziției Universale de la Barcelona, a murit și Regentul Gheorghe Buzdugan, Consiliul de Miniștri asumându-și responsabilitatea prerogativelor regale până la completarea Înaltei Regențe³⁸.

³³ Alanah Reid, Wall St. Lays An Egg: The Wall Street Crash, As Viewed Through the Papers, <https://www.historic-newspapers.co.uk/blog/wall-street-crash-newspaper-headlines/>, accesat în data de 5 decembrie 2019.

³⁴ MAE, Fond 71 Spania, vol. 16, p. 276.

³⁵ *Ibidem*, p. 328.

³⁶ „Universul”, București, An XVI, Nr. 166, 21 iulie 1927, p. 1.

³⁷ *Idem*, Nr. 276, 26 noiembrie 1927, p. 1. (decesul prim-ministrului fusese înregistrat în ziua de 24 noiembrie 1927).

³⁸ „Universul”, București, Ediție specială, 7 octombrie 1929, p. 1.

„Prima expoziție cu caracter general a României după războiu a fost foarte elogios comentată de presa străină”³⁹.

În procesul de recunoaștere și afirmare internațională a României unificate la 1918, Expoziția Universală de la Barcelona, organizată în 1929, a fost ocazia de promovare a valorilor culturale românești și demonstrare a capacității economice, precum și transmiterea unui mesaj politic de stabilitate, concept reflectat, de altfel, și în maniera expozițională unitară.

În egală măsură, pentru creșterea propriului prestigiu internațional, Spania dictatorială condusă de Primo de Rivera pregătise două expoziții, cea dedicată „apusului de soare” și cealaltă a „soarelui care răsare”, la Sevilla și respectiv Barcelona, după cum Alexandru Tzigara Samurçaș metaforic descifrase direcțiile de dezvoltare:

„la Sevilla, care păstrează încă aureola unui măreț apus de soare, s-a organizat expoziția iberico-americană, menită să redeștepte gloria trecutului și să întărească relațiile între Metropola de odinioară și statele latine din America de Sud. Barcelona, din contră, simbolul soarelui care răsare, orașul cel mai populat și cel mai modern din Spania, și-a rezervat secțiunile internaționale”⁴⁰.

Publicitatea oficială

Pentru extinderea relațiilor internaționale, după Marea Unire, a funcționat abia din 1 ianuarie 1927 o instituție specializată: Direcția Generală a Presei și Propagandei, subordonată inițial Președintelui Consiliului de Miniștri, ulterior Ministerului Afacerilor Străine⁴¹. În străinătate, serviciul a fost asigurat de către atașaii de presă⁴². Serviciul de propagandă a fost specializat pe trei secțiuni: politică, economică și cultural-artistică⁴³. Din octombrie 1939, a

³⁹ Alexandru Tzigara-Samurçaș, *România la Expoziția din Barcelona, Extras din „Convorbiri literare”*, București, Atelierele Grafice Socec & Co. S.A, 1930, p. 12.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 3.

⁴¹ ANR, Fond Ministerul Propagandei Naționale, dosar Nr. 1446/1934, f. 1, apud. Caludiu Alexandru Vitanos, *Imaginea României prin turism, târguri și expoziții universale, în perioada interbelică*, București, Editura Mica Valahie, 2011, p. 230.

⁴² Idem, Fond Președenția Consiliului de Miniștri, dosar. Nr. 22/1928, f. 3, (Jurnalul Consiliului de Miniștri, Nr. 3788/17 decembrie 1926), apud., *op.cit.*

⁴³ *Ibidem*.

crescut rolul atribuit propagandei, fiind înființat Ministerul Propagandei Naționale⁴⁴.

România s-a regăsit printre cele 32 de semnatare ale documentului final, dintre cele 40 de state participante al Conferinței diplomatice de la Paris din 12-22 noiembrie 1928, unde s-au reglementat criteriile după care o expoziție putea fi considerată universală sau internațională (dacă participau minim 2 state, iar în privința frecvenței, o dată la 20 de ani de către un stat și la 10 ani de state diferite). Însă prevederile și recomandările *Bureau International des Expositions* (BIE) nu au fost respectate în litera lor, organizându-se până la cel de-al Doilea Război Mondial mai multe expoziții considerate internaționale și universale, care nu se înscriau în definiția stabilită. A fost chiar cazul Expoziției organizate la Barcelona în anul 1929, care nu a fost înscrisă în nomenclatorul BIE. În aceeași situație au fost și expozițiile de la Bruxelles (1935), Paris (1937) și New York (1939-1940)⁴⁵, deși, în prezent, acestea sunt semnalate pe site-ul oficial al instituției menționate⁴⁶.

La noi în țară, încă din 12 iunie 1863, Alexandru Ioan Cuza a reglementat printr-o ordonanță domnească instituirea expozițiilor de produse agricole și industriale, avându-se în vedere că astfel de manifestări, după modelul altor state europene, existau deja și în spațiul românesc, bucurându-se de protecția domnitorilor⁴⁷.

Dimitrie Gusti, el însuși un organizator de astfel de evenimente, a subliniat caracterul de martor al expozițiilor naționale și universale, reflectând preocupările, progresele dintr-o anumită perioadă, constituindu-se într-o expresie socială, spirituală și politică a vremurilor⁴⁸.

Pentru popularizarea participării României la Expoziția Universală de la Barcelona, dar mai ales pentru fortificarea relațiilor între statele cu origini latine, a apărut la Barcelona, din data de 21 februarie 1929, ziarul „Dacia”⁴⁹ ce

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ Caludiu Alexandru Vitanos, *op.cit*, p. 218.

⁴⁶ <https://www.bie-paris.org/site/en/all-world-expos>, accesat în data de 15 decembrie 2019.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 213.

⁴⁹ „Dacia”, Barcelona, Año I, Nr. 21., Jueves, 11 de julio de 1929, p. 1; avea subtitlul „Órgano hispano-italo-rumano”, mai târziu, de la numărul 21 a rămas doar „Órgano hispano-rumano”.

se autointitula „cel mai bun ziar românesc în străinătate”⁵⁰. De îngrijirea hebdomarului s-a ocupat Mihai Tican-Rumano, care a avut și inițiativa publicării⁵¹, ale cărui articole le găsim semnate cu inițialele MT. Ribera-Rovira, președintele Asociației de Presă din Barcelona reliefa în articolul de deschidere, *La hermandad latina*, misiunea publicației de a întreține un înalt nivel patriotic, cultural și economic între țările latine. Ziarul și-a continuat apariția până la numărul 34, în 2 ianuarie 1930, conținând ample articole în limbile spaniolă, franceză, română și italiană⁵². Personaj controversat, acesta emigrase în Argentina și de acolo, în Spania. În anii 1928/1929, în calitate de atașat de presă român la Barcelona, a avut stabilit un birou în Calle Dr. Joaquín Pou 2-5⁵³. Mihai Tican a fost decorat de statul român pentru serviciile aduse, cu medalia „Bene merenti”⁵⁴ pentru perioada când a îndeplinit funcția de atașat onorific la Barcelona⁵⁵. Disputa lui Mihai Tican cu directorul Muzeului de Artă Alexandru Tzigara Samurcaș, comisarul general al Guvernului la Expoziția de la Barcelona, va determina revocarea din post⁵⁶, în octombrie 1929, după ce a publicat în „Universul” o informație critică la adresa comisarului pentru nedeschiderea la timp a pavilionului românesc care era gata din septembrie. Ministrul Madgearu a trimis din Barcelona o telegramă la București în care a afirmat: „Dovedit complet Tican autorul campaniei organizate de Stelian

⁵⁰ Idem, Año I, Nr. 13., p. 1; Remarca se regăsește începând cu numărul 13, din 16 mai 1929 și până la ultimul număr, 34, din data de 2 ianuarie 1930.

⁵¹ Rebreanu, Cuvânt-înainte, Despre Barcelona și despre altele, în Mihai Tican Rumano, *Noaptea barceloneze – Barrio Chino*, Editura Cugetarea, București, 1937, p. VII.

⁵² Colecția BAR deține numerele 1 - 34; 33 lipsește. Limba catalană era interzisă sub dictatura generalului Primo de Rivera și astfel nu putea fi folosită în presă.

⁵³ http://europa2020.spiruharet.ro/wp-content/uploads/2015/07/A9.2_Bune-practici-Diplomatic-publica-Mai.pdf, accesat la data de 3 decembrie 2019, Bogdan Lucian Jora, *Proiecte de diplomatie publică, creare de imagine a României în străinătate în perioada interbelică*, p. 10.

⁵⁴ ANR, MPN, Presa internă, Dosar 246, f. 22, apud *op.ct.*

⁵⁵ ANR, MPN, Presa internă, Dosar 246, f. 28, Memoriu semnat de Mihai Tican Rumano, apud *op.cit.*; în egală măsură, la Barcelona exista un Consulat al României, condus de catalanul Salvador Bonet.

⁵⁶ *Ibidem.*

Popescu. Ca urmare exclus Tican de la festivități și rog stăruitor îndepărtarea telegrafică a acestui aventurier”⁵⁷.

Mihai Tican, în calitatea sa de atașat de presă, contribuise la popularizarea informațiilor legate de participarea României la Expoziția Universală cu articole publicate în ziarul „Dacia”, precum și în presa barceloneză.

Ministerul Afacerilor Străine de la București anunța, la data de 28 martie 1929, administrația publicației „Dacia” din Barcelona că intenționa să facă 10 abonamente pe durata unui an de zile, pentru următoarele instituții: Direcția Presei din Ministerul Afacerilor Străine – 2 exemplare, Academia Română din București – 2 exemplare, câte un exemplar pentru Biblioteca Universitară din Cluj, Institutul pentru Europa Orientală din Roma, Fundația Universitară Carol I din București și alte două exemplare pentru Legația Regală a României la Lisabona⁵⁸. În sprijinul acestui proiect s-au trimis 500 de pesete, contravaloarea celor 10 abonamente, conform înștiințării Ministerului Afacerilor Străine, din data de 17 iulie 1929⁵⁹.

Mihai Tican ajunsese să-și câștige respectul în lumea presei spaniole, păstrând legăturile cu reprezentanții acesteia și după încheierea misiunii de atașat de presă. În 1933, a purtat o corespondență cu secretariatul publicației „La Libertad”, referitoare la împlinirea a 50 de ani de la apariția ziarului „Universul”, ocazie cu care periodicului românesc i s-au dedicat câteva rânduri de felicitare în „La Libertad”⁶⁰.

Dintre măsurile întreprinse pentru strângerea relațiilor de colaborare dintre România și Spania, s-a numărat chiar cunoașterea realităților românești prin intermediul presei. Astfel, la data de 12 ianuarie 1929, primea confirmarea de la București, de la Ministerul Afacerilor Străine, Direcțiunea Presei și Informațiilor, a faptului că Legația Regală Română din Madrid, cu Reședința la Barcelona, începând cu 1 ianuarie 1929, era abonată la ziarele românești:

⁵⁷ Anca Podgoreanu, Geta Costache & colab., *op.cit.*, p. LXXVII. LXXVIII.

⁵⁸ ANR, Fond personal Mihai Tican Rumano, Dosar 148, Documente cu privire la administrarea bunurilor creatorului de fond (1929-1931), f. 5.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 6.

⁶⁰ *Ibidem*, f. 22,24.

„Universul”, „Dreptatea”, „Dimineața”, „Argus”, L’Indépendance Roumaine”, „Argus” (ediția franceză), „Rampa”⁶¹.

Presa s-a constituit, atât cea spaniolă, cât și cea din țară, pe tot parcursul desfășurării expoziției, într-un bun aliat în relatarea informațiilor. În egală măsură, a fost scena unor dezbateri referitoare la conceptele politice și politicile social-economice practicate de guvernele diferitelor state: dictatura, recesiunea economică etc.

În acea perioadă, a fost la dispoziția unora dintre românii celebri care au vizitat orașul, cu informații, mai ales: Dimitrie Gusti, Sabina Cantacuzino, Viorel Tilea, Liviu Rebreanu, Corneliu Moldovanu, Haralamb Ionescu ș.a.⁶². La rândul lor, aceste personalități puteau deveni mesageri ai Expoziției și colaborării dintre cele două țări.

Nicolae Iorga a fost prezent și el în orașul Expoziției. În afara vizitelor în Catalonia și la muzeele din Barcelona sau participarea la Congresul de Istoria Spaniei, Nicolae Iorga a susținut în ziua de 23 noiembrie 1929 o conferință despre arta românească la Pavilionul României⁶³. A lăudat reprezentarea României la eveniment, comparând-o cu apariția celorlalte state:

„Locul nostru e bine ales, bine caracterizat și, împotriva criticilor pretențioase și interesate, foarte bine prezentat. Poate că lunga clădire cu două rânduri a dlui. Marcu are și ceva din arhitectura septentrională a Nordului. Ansamblul este însă foarte atrăgător (...) covare oltenești...sculpturi în lemn...picturile lui Grigorescu, Andreescu etc.. Ce slabe apar pe lângă părțile vechi și bune ale picturii noastre exhibițiile de sec și rece austriacism de clasa a două, fără nici o notă etnică și personală, ale Ungariei, în mijlocul bălciului ei de juvaierie din sticlă și de păpuși cu înfățișare de monștrii!”⁶⁴

⁶¹ ANR, Fond personal Mihai Tican Rumano, Dosar 147, Corespondență personală (primită), Litera F (1929-1954), f. 1.

⁶² Mihai Tican Rumano, *Nopti barceloneze – Barrio Chino*, București, Editura Cugetarea, 1937, p. 12-13.

⁶³ Nicolae Iorga, *Pe drumuri depărtate*, vol.2, Ediție îngrijită, selecția textelor, studiu, note și comentarii de Valeriu Răpeanu, Editura Minerva, 1987, p. 443.

⁶⁴ Idem, *O mică țară latină: Catalonia și expoziția din 1929. Note de drum și conferințe*, București, Editura Casei Școalelor, 1930, p. 19-20.

Liviu Rebreanu, în dubla sa calitate de director al Teatrului Național și președinte al Societății Scriitorilor Români, participase la Madrid, la Congresul Internațional al autorilor dramaticei, în primăvara anului 1929⁶⁵. Dincolo de obiectivul acesta oficial, scriitorul mărturisea în corespondența cu soția că făcuse deplasarea și pentru a cunoaște Spania. După ce a vizitat Madridul, Granada, Córdoba, Sevilla, Valencia, a urmat și Barcelona. Acolo a ajuns când pavilionul României era încă în construcție, dar locurile, oamenii întâlniți i-au rămas în minte, prilejuindu-i plăcute amintiri⁶⁶. După opt ani de la acea vizită, la cererea fostului atașat onorific de presă, Mihai Tican Rumano, care publica *Noapți barceloneze – Barrio Chino*, Liviu Rebreanu va scrie *Cuvântul-înainte*, numit *Despre Barcelona și altele*. Este ocazia de a face observații pertinente asupra mutațiilor politice din Spania:

„Pe-atunci Spania, glorioasa, era regat. Alfonso al XIII-lea părea iubit și popular. Cu câteva săptămâni mai înainte luase parte la deschiderea Expoziției Iberice în Sevilla, iar în vremea șederii noastre la Madrid a inaugurat Expoziția Internațională de la Barcelona. Era regat Spania, dar avea și dictator, pe Primo de Rivera. Ziarele din toată lumea anunțau grozăvii despre regimul care împila nobilul popor spaniol”⁶⁷.

Totodată rememorarea experienței spaniole îi prilejuiește lui Liviu Rebreanu realizarea unor comparații între situația politică din Spania și România, iar observațiile referitoare la regimul dictatorial sunt afirmate la limita nuanțelor diplomatice, cu mijloacele specifice scriitorului:

„În realitate Primo de Rivera a fost un dictator jovial și regimul său avea mai curând ceva de operetă decât de tiranie. Cum să fie vorba de un dictator care, dansator pasionat, găsește deseori răgaz să se plimbe singur pe Calle de Alcalá ca să admire femeile frumoase? Dealtfel, acum recunosc probabil și adversarii de odinioară că în timpul dictaturii Primo de Rivera n-a

⁶⁵ Liviu și Fanny Rebreanu, *Intime*, Ediție de Niculae Gheran în colaborare cu Dana Hiticaș-Moldovan, Lorena Popescu și Teodor Papuc, București, Editura Academiei Române, 2012, p. 266

⁶⁶ *Ibidem*, p.393.

⁶⁷ Liviu Rebreanu, „Cuvânt-înainte, Despre Barcelona și despre altele”, în Mihai Tican Rumano, *Noapți barceloneze – Barrio Chino*, București, Editura Cugetarea, 1937, p. I-II.

fost ucis niciun om și n-a curs nicio picătură de sânge de politician. Viața era sgomotoasă, veselă. Dacă n-am fi citit în jurnale că e dictatură, nici n-am fi băgat de seamă. Întocmai precum la noi, fără cenzura presei, nu s-ar observa că trăim de atâția ani sub stare de asediu. În orice caz, atunci în Spania era liniște și ordine, încât cei ce nu se ocupau cu politica, puteau să-și vadă de treburile lor. În Puerta del Sol mișcarea și animația nu înceta; cafenelele faimoasei piețe madrilene gemeau de lume până se iveau zorile”⁶⁸.

Contextul politic al Spaniei, cu războiul civil ce măcina țara, îl va face pe Liviu Rebreanu să-și afirme răspicat formația democratică și să pledeze pentru respectarea libertății, pentru un viitor fără „cumplite băi de sânge”⁶⁹:

„Sunt democrat și din convingere, dar și din recunoștință. Fiindcă numai pe temeiul principiilor democratice neamul românesc a putut să-și cucerească independența și unitatea națională, precum de asemenea cei mulți, săraci și oropsiți, părinții și frații mei, numai prin triumful libertății democratice în lume s-au putut emancipa din robia veacurilor. Libertatea nu înseamnă numai drepturi, ci mai cu seamă datorii și în primul rând responsabilitate, întocmai cum democrația adevărată ordine și disciplină... Mărturisindu-mi însă credințele democratice, nu se poate să nu constat, când vorbesc despre Spania, că nici o idee n-a cerut omenirii atâta sânge ca zeița cu multiple înfățișări a libertății. Îndeosebi când a ajuns s-o aplice poporul însuși. Nu este tiranie mai oribilă ca aceea pe care o exercită poporul în numele libertății”⁷⁰.

Organizarea Expoziției

Pavilionul românesc la Expoziția Universală din Barcelona, ediția 1929, a fost inaugurat în data de 4 octombrie, la cel mai înalt nivel de reprezentare politică din partea gazdelor, în prezența Regelui Spaniei, a Reginei și a infantelor, precum și a infantei Beatrice, sora Reginei României și infantelui Jaime. Aceștia au fost însoțiți de ministrul general Martínez Anido, căpitanul general Emilio Barrero, guvernatorul civil Milans del Bosch, ducele de Miranda, marchizul Foronda, numit director al Expoziției din 1929,

⁶⁸ *Ibidem*, p. II.

⁶⁹ *Ibidem*, p. III.

⁷⁰ *Ibidem*, p. III.

reprezentanții armatei și ai aristocrației spaniole. Ziarele au remarcat cu acest prilej originalitatea și farmecul pavilionului românesc⁷¹.

Casa Regală din România era apropiată Casei Regale din Spania. În primăvara anului 1929, Regina Maria a României, împreună cu fiica sa Ileana au făcut o vizită în Spania, printre motive aflându-se chiar o posibilă căsătorie între Prințesa Ileana și Principele Alfonso de Asturias, moștenitorul tronului, alianță ce nu s-a materializat însă⁷².

Participarea României a devenit posibilă în urma primirii invitației de către Alexandru Tzigara Samurcaș, din partea directorului Expoziției Internaționale⁷³.

Succesul evenimentului a fost pentru Alexandru Tzigara Samurcaș un prilej în plus de a afirma necesitatea înființării în România a unui „Muzeu de artă națională Carol I”, tezaurele noastre neavând încă în țară un edificiu care să le adăpostească, astfel încât „să ne putem prezenta cu demnitate și la noi acasă”⁷⁴.

Anton Bibescu le-a făcut cunoștință suveranilor spanioli cu membrii importanți ai delegației României: ministrul român de industrie și comisarul expoziției.

Pavilionul românesc fusese proiectat de către arhitectul Duiliu Marcu, sub forma unei case țărănești în lemn, lucrată la București și montată apoi la Barcelona.

Coordonarea participării românești la Expoziția de la Barcelona a fost pusă în sarcina unui comitet din care făceau parte: Virgil Madgearu, ministrul Industriei și Comerțului; profesorul Alexandru Tzigara Samurcaș, comisar general al guvernului, director al Muzeului Național de Artă. Comitetul de organizare, la rândul său, avea următoarea structură: Președinte – profesorul Dimitrie Gusti, membru al Academiei Române, președinte al Institutului Social Român; Membrii: dr. Ernest Ene, secretar general în Ministerul Industriei și inginerul Cezar Popescu, Director general în Ministerul Industriei și I. M.

⁷¹ „Universul”, Anul XLVII, Nr. 232, 7 octombrie 1929, p. 15.

⁷² Hannah Pakula, *Ultima romantică. Biografia Reginei Maria*, Traducerea din engleză de Dina Litzica, București, Editura Curtea Veche, p. 407.

⁷³ BAR, A. Alexandru Tzigara-Samurcaș III acte 35-44, 1896-1932, Diplome, f.36.

⁷⁴ Alexandru Tzigara-Samurcaș, *România la Expoziția din Barcelona, Extras din „Convorbiri literare”*, București, Atelierele Grafice Socec & Co. S.A, 1930, p. 13.

Sadoveanu, inspector responsabil cu Artele Frumoase. Secretar era inginerul George Ioanițoiu, director în Ministerul Industriei⁷⁵.

Alexandru Tzigara Samurcaș i-a recunoscut lui Virgil Madgearu rolul de promotor al activităților legate de participarea la Expoziție: „lucrările efective au început numai din inițiativa și stăruința d-lui Virgil Madgearu, ca ministru al Industriei și Comerțului”. În egală măsură, i-a fost recunoscător pentru încredințarea funcției de comisar al guvernului și pentru faptul că l-a onorat cu „libertatea totală de acțiune”⁷⁶.

Catalogul Pavilionului României notifica domeniile și secțiunile prezente în expoziție:

Artă și cultură	Economie națională
Secțiunea I: Artă veche	Secțiunea I: Mine
Secțiunea II: Artă religioasă	Secțiunea II: Păduri
Secțiunea III: Artă țărănească	Secțiunea III: Agricultură
Secțiunea IV: Pictură, Sculptură	Secțiunea IV: Industrie
Secțiunea V: Artă decorativă	Secțiunea V: Școli profesionale
Secțiunea VI: Teatru	Secțiunea VI: Industrie țărănească
Secțiunea VII: Științe și litere; Carte	Secțiunea VII: Sport ⁷⁷
Secțiunea VIII: Etnografie și sociologie	

Încă din toamna anului 1928, la București fusese constituită Comisia pentru pregătirea participării României la Expoziția Internațională de la Barcelona⁷⁸. Importanța acordată evenimentului este reflectată de reprezentarea la nivel înalt a membrilor comisiei prin: ministrul Justiției Stelian Popescu, ministrul Industriei și Comerțului Ludovic Mrazec, subsecretarul de stat G. Cipăianu, președintele Uniunii Camerelor de Industrie Șt. Cerchez și președintele Uniunii Camerelor de Agricultură Traian Naum. Din comisia de organizare mai făceau parte, cu următoarele funcții: secretarii generali G. Assan și Al. Popescu Necșești, directorii generali Cezar Popescu și A. Garoescu,

⁷⁵ *La Roumanie à l'Exposition Internationale de Barcelone 1929*, p. 14.

⁷⁶ Alexandru Tzigara-Samurcaș, *op.cit.*, p. 6.

⁷⁷ *La Roumanie à l'Exposition Internationale de Barcelone 1929*, p. 15.

⁷⁸ BAR, A. Alexandru Tzigara-Samurcaș III acte 35-44, 1896-1932, Diplome, f. 44.

subdirectorul general Cezar Hârjescu,⁷⁹ ziaristul Henry Helfant, regăsit ulterior în funcția de atașat comercial al României în Spania⁸⁰.

Printre delegații în Comitetul de acțiune la Barcelona au fost desemnați: Pârvulescu Fulger – Uniunea Camerei de Agricultură, C.A. Bottez de la Uniunea Camerelor de Industrie Ministrul Stelian Popescu a precizat că sursa fondurilor bănești necesare va fi guvernul, dar și Uniunile Camerelor de Comerț și Industrie în procent mai mare, iar Camera Agricolă în proporție redusă⁸¹.

În cea de-a doua ședință, din 17 octombrie 1928, s-au punctat o serie de chestiuni organizatorice: Traian Naum a informat echipa despre data inaugurării expoziției care fusese amânată pentru 15 mai 1929⁸²; s-a citit o scrisoare a lui Mihai Tican, din 6 octombrie 1928⁸³. În aceeași întrunire a fost discutat importantul subiect al tipului de expunere a obiectelor: dacă să fie prezentate separat sau în pavilionul Alfons XIII, laolaltă cu alte țări, atrăgându-se atenția asupra concurenței, cum ar fi fost Ungaria care urma să-și construiască un palat⁸⁴. Ministrul Justiției Stelian Popescu și-a exprimat părerea că ar fi fost utilă primirea spațiului din pavilionul Alfons XIII, în care să fie organizat standul după un concept propriu, însă trebuia construit și pavilionul pentru expunerea părții etnografice, istoriografice, cu o suprafață mărită. Ministrul Industriei și Comerțului Ludovic Mrazec a subliniat necesitatea clădirii unui pavilion individual, care să corespundă mesajului politic de unitate națională⁸⁵. Din memoriile lui Alexandru Tzigara Samurcaș aflăm că aceasta a fost ideea care s-a materializat: sistemul unitar de prezentare, într-un pavilion special pentru România, considerându-se o modalitate expozițională cu impact sporit. Chiar sub raportul costurilor administrative a fost o soluție fiabilă, după mărturisirile comisarului român la Barcelona, Alexandru Tzigara Samurcaș⁸⁶:

⁷⁹ *Ibidem*.

⁸⁰ ANR, Fond personal Mihai Tican Rumano, Dosar 149, f. 85.

⁸¹ BAR, A. Alexandru Tzigara-Samurcaș III acte 35-44, 1896-1932, Diplome, Procesul-verbal Nr. 2, din 17 octombrie 1928, al Comisiei pentru organizarea participării României la Expoziția Internațională de la Barcelona, f. 44 v.

⁸² *Ibidem*, f. 44.

⁸³ *Ibidem*.

⁸⁴ *Ibidem*.

⁸⁵ *Ibidem*.

⁸⁶ Anca Podgoreanu, Geta Costache & colab., *op.cit.*, p. 314-315.

„Alte state, între care și România, și-au expus toate produsele în câte un pavilion special. Avantagiile acestui sistem unitar de înfățișare erau foarte mari față de răspândirea în diferite secțiuni, nepermițând să se îmbrățișeze deodată întreaga desfășurare a fiecărei țări în parte. Din punct de vedere al administrării, al supravegherii și al spezelor mai reduse, sistemul pavilionar s-a dovedit deasemeni preferabil⁸⁷.

Pavilionul românesc a fost planificat pe o suprafață de 400 m.p., pe două mari secțiuni: cultural și economic⁸⁸. Până când s-a ajuns la această soluție de expunere au fost mai multe variante discutate: ministrul Stelian Popescu nu ar fi fost împotriva prezentării tuturor obiectelor într-un pavilion unic, însă considera spațiul de 12/12 m. ca fiind insuficient, în schimb în clădirea Alfons XIII, ar fi fost o suprafață mai mare. Cezar Popescu prefera un spațiu de 12/12 m. decât „la un loc cu alții” sau a propus să se încerce obținerea măririi suprafeței. Secretarul general Assan a venit cu soluția unui pavilion de lemn, demontabil, transportat acolo. Subsecretarul de Stat Cipăianu a cerut sporirea suprafeței la 600 mp. Ministrul Stelian Popescu, după verificarea planului, a observat că locul atribuit era unicul disponibil, în consecință nu se putea cere imposibilul, dar a venit cu soluția solicitării unui spațiu dublu 15/20, adică 300 de mp, iar pavilionul să fie cu etaj. Terenul cerut în plus costa 150x100 de pesete. Astfel, următoarea măsură procedurală a fost aceea de a-i transmite lui Mihai Tican să solicite sporirea spațiului cedat pentru pavilion. G. Cipăianu a adresat comisiei întrebarea referitoare la posibilitatea izolării în pavilionul comun, căruia să i se dea o fațadă românească, după planuri și desene precise⁸⁹. Presa din Barcelona relatează deja în data de 3 ianuarie 1929 despre ceremonia de donare de către autoritățile barceloneze a lotului de pământ unde urma să fie construit pavilionul României, la care au participat Mihai Tican, delegatul României la Expoziția, consulul României la Barcelona, Salvador Bonet,

⁸⁷ *Ibidem*, p. 314.

⁸⁸ Alexandru Tzigara-Samurcaș, *România la Expoziția din Barcelona, Extras din „Convorbiri literare”*, Atelierele Grafice Socec & Co. S.A, București, 1930, p. 9.

⁸⁹ BAR, A. Alexandru Tzigara-Samurcaș III acte 35-44, 1896-1932, Diplome, Procesul-verbal Nr. 2, din 17 octombrie 1928, al Comisiei pentru organizarea participării României la Expoziția Internațională de la Barcelona, f. 44 v.

precum și directorul Expoziției, Marqués de Foronda⁹⁰. Astfel, România a avut propriul pavilion, edificat pe marea arteră a terasei cele mai ridicate, în flancul oficial al Pavilionului Statului Spaniol, în fața Italiei, pe alea care ducea spre stadion, unul dintre cele mai frecventate drumuri ale vizitatorilor⁹¹.

Cum inaugurarea Pavilionului României, desfășurată pe data de 4 octombrie 1929, s-a bucurat de prezența oficialităților spaniole la cel mai înalt nivel politic – Regele Alfonso al XIII-lea și Regina Victoria Eugenia, presa spaniolă a reflectat cu interes evenimentul⁹².

Românii au putut citi pe data de 7 octombrie 1929, prin intermediul ziarului „Universul”, care își trimisese un corespondent la Barcelona, relatări despre deschiderea oficială a pavilionului român la Expoziția Universală. Cititorii au aflat cum suveranii Spaniei au fost primiți „în sunetele imnului spaniol și aplauzele mulțimii” care aștepta afară sosirea lor și inaugurarea pavilionului, despre a cărui „originalitate și farmec” s-a vorbit mult în presa acelor zile. Diplomatul Anton Bibescu a fost amfitrionul evenimentului, prezentându-i Regelui și Reginei pe ministrul român de Industrie și Comerț, precum și pe comisarul Pavilionul român. Înainte de a intra în pavilion, Regele a admirat exteriorul clădirii tip casă țărănească de lemn, lucrată la București și montată la Barcelona. Pentru construcția acestui edificiu, arhitectul Duiliu Marcu s-a servit de toate tipurile arhitecturii țărănești armonizându-le cu mult gust. Fațada dinspre nord era dominată de o minunată troiță sculptată în lemn, proiectată de arhitectul Victor G. Ștefănescu. Monumentalitatea troiței inducea ideea că tot pavilionul se afla sub semnul său⁹³. De altfel, cariera arhitectului Victor G. Ștefănescu, adept al stilului neoromânesc, este marcată de construirea unor edificii identitare, un exemplu elocvent fiind Catedrala Încoronării de la Alba-Iulia⁹⁴.

⁹⁰ „La Vanguardia”, Barcelona, An XLVIII, Nr. 20.239, 3 ianuarie 1929, p. 17.

⁹¹ *Ibidem*.

⁹² *Idem*, An XLVIII, Nr. 20474, 5 octombrie 1929, p. 6.

⁹³ „Realitatea Ilustrată”, Anul III, nr. 50, 7 decembrie 1929, p. 7.

⁹⁴ Victor G. Ștefănescu (1877-1950), arhitect român, cu studii de matematică și Politehnică la Dresda, iar la Paris de arhitectură. Este cunoscut și ca Victor G. Ștefănescu. A fost fiul compozitorului George Ștefănescu, figură marcantă a muzicii românești și întemeietorul Operei Române. A fost arhitect-șef al Expoziției jubiliare din 1906, participând la amenajarea Parcului Carol I din București și arhitectul Catedralei Încoronării de la Alba-Iulia, cf. Maria Ioniță, Ștefan Ioniță, Victor Ștefănescu – arhitect

În aceeași zonă a Pavilionului românesc se ridica și superbul bust al lui Mihai Eminescu. Intrând în incintă, Suveranii spanioli s-au oprit în fața celui alt bust, al Regelui Mihai, lucrat în bronz de Oscar Späthe, așezat fiind pe un suport de lemn, lucrat de pe un original din secolul al XVI-lea. În apropiere se afla un splendid volum cu file de pergament, unde peste versurile parcă desenate, Regina Maria a pictat „flori fantastice fermecătoare”, după descrierile redată în paginile „Universului”. Suveranii au răsfoit îndelung volumul, admirându-l. Au vizitat apoi modelele și expoziția de artă decorativă modernă, „încântător” reprezentată de sculptorița Cecilia Cuțescu-Storck sau de broderiile Margaretei Steriade. Suveranii nu conteneau să-și exprime prețuirea, continuând să viziteze bogata secție a presei, a etnografiei, sociologia și originalele machete teatrale ale lui Ion Sadoveanu. În sala artei religioase, Regele și-a exprimat uimirea pentru iconostasul bisericii Stavropoleos, apoi pentru „Coborârea de pe Cruce” a bisericii episcopale din Curtea de Argeș. Tablourile și sculpturile românești ale lui Grigorescu, Aman, Luchian, Andreescu, Cuțescu-Storck, Pătrașcu, Mutzner, Teodorescu Sion, Ressu, Medrea au reținut îndelung atenția onoraților vizitatori. S-a trecut apoi la secția industrială și agricolă, care de asemenea a suscitat cel mai viu interes. Regele a cerut explicații detaliate asupra miniaturilor care reprezentau șantierele petrolifere și asupra funcționării sondelor. Și harta în relief reprezentând bogățiile miniere ale României a stârnit curiozitatea oaspeților⁹⁵.

De varietatea și importanța obiectelor expuse nu s-au bucurat doar capetele încoronate și vizitatorii obișnuiți, ci mai ales specialiștii diverselor domenii artistice sau științifice.

Catapeteasma Bisericii Stavropoleos, de la începutul secolului al XVIII-lea, împreună cu icoane vechi, tronuri sculptate în lemn, candelă și evanghelii s-au constituit într-o prețioasă colecție gata să illustreze un reper despre bogăția și rafinamentul obiectelor liturgice românești, un inventar incomplet totuși, după cum afirma însuși comisarul român, specialist recunoscut în domeniul

al Catedralei Încoronării de la Alba-Iulia, în „Muzeul Național”, anul XI, 1999, p. 161-168; de asemenea a mai proiectat: Institutul Geologic, Cercul Militar, marea moschee din Constanța, cazinoul din Mamaia, cf. <http://galeriaportretelor.ro/item/victor-g-stefanescu/>, accesat în data de 5 noiembrie 2019.

⁹⁵ „Universul”, Anul XLVII, Nr. 232, 7 octombrie 1929, p. 9.

patrimonial: „Au lipsit, din nefericire, splendidele broderii atât de caracteristice pentru arta noastră bisericească și cari ar fi produs impresie în țara clasică a țesăturilor de artă”⁹⁶.

Arta țărănească, prin culorile vii ale scoarțelor oltenești și costumele populare, a fost admirată de către pictori și specialiști în etnografie. Colecția expusă provenea de la Muzeul de Artă Națională din București. Dintre obiectele din lemn, troița a servit drept model arhitectului în decorarea pavilionului.

Au fost cercetate de către specialiști și vitrinele cu olăria, furcile de tors și instrumentele muzicale, dintre care cimpoiul, regăsit și în Spania.

O altă „revelație pentru străinătate” a fost pictura și sculptura modernă. Grigorescu, Luchian au fost admirați îndelung. Sculpturile au obținut distincția „Grand Prix”.

Dintre artele decorative s-au remarcat broderiile, produsele de olărit, smalțurile, bijuteriile de chihlimbar și machetele teatrale.

Secțiunea cărților, literelor și științelor era programatică; ieșise în evidență colecția etnografică a seminarului de sociologie a profesorului Gusti; de asemenea, erau reliefate proporțional operele minorităților.

Școlile de arte și meserii, cu produsele lor, în special cea din București, toate reprezentate de profesorul Banciu, au fost expuse în apropierea Secției dedicată artelor.

Economia națională, sub îngrijirea lui Cezar Popescu din Ministerul Industriei, era relevată din perspectiva bogățiilor solului și subsolului, precum și a puterii sale de producție.

Harta în relief, dotată cu lumini succesive, concepută de către inginerul Dimitrie Leonida, a susținut demersul expozițional. Uimirea publicului a fost amplificată la vizionarea machetelor zonelor petrolifere, miniaturi de sonde și șantierul de la Moreni. Agricultură, silvicultură, viticultură, cultura tutunului completau înscrierea domeniilor economice în prezentarea țării⁹⁷.

În partea de sud a pavilionului se afla cula, poziționată în afara comisariatului, unde se vindeau scoarțe, broderii etc, sub îngrijirea doamnei H. Cosma și a domnișoarei Florescu.

⁹⁶ Alexandru Tzigara-Samurcaș, *România la Expoziția din Barcelona, Extras din „Convorbiri literare”*, București, Atelierele Grafice Socec & Co. S.A, 1930, p.7.

⁹⁷ *Ibidem*, p.8.

Solemnitatea de deschidere s-a desfășurat în sala dedicată artei țărănești, unde era instalat un tron după modelul celui al lui Petru Rareș, în care au luat loc Suveranul Spaniei și Regina. Ministrul Madgearu, în discursul de deschidere a exprimat mulțumirile României pentru invitația de participare la evenimentul organizat de poporul spaniol, față de care suntem legați prin latinitate. Reacția Suveranului a răspuns așteptărilor, exprimându-și speranța de intensificare a legăturilor spirituale, cât și cele pe plan material, între Spania și România, dincolo de distanța geografică dintre cele două țări. Regele Alfonso al XIII-lea a telegrafiat către Regina Maria, Regele Mihai și Regentă un mesaj călduros de mulțumire și urări de sănătate.

Participanții au recunoscut succesul Expoziției românești, „incontestabila întâietate față de foarte multe alte pavilioane străine”. Comisarul a afirmat că secretul succesului s-a aflat în „unitatea armonică sub care ne-am prezentat și în sobrietatea voită a felului de expunere a unor materiale atât de bogate și interesante”⁹⁸. De altfel, și în expunerea juriului internațional din Barcelona, din data de 14 octombrie 1929, care a premiat la finalul Expoziției pavilionul românesc, în rând cu cel german și francez, se evidențiau aceste argumentele referitoare la faptul că pavilionul reflecta în mod amplu caracterul arhitecturii țărănești; lemnul sculptat al fațadei interpreta motive originale ale arhitecturii țărănești expuse în interior. Una dintre fațade asupra căreia se detașau sculpturi de un caracter local ce transmiteau farmecul rustic ce se răspândește asupra ansamblului clădirii. Interiorul dădea o idee completă asupra istoriei, artei și bogățiilor țării într-un cadru al cărui concept unitar era însoțit de o prezentare artistică⁹⁹.

La data de 1 februarie 1929, Alexandru Tzigara Samurcaș fusese numit în funcția de comisar general pentru organizarea Pavilionului României la Expoziția Universală de la Barcelona¹⁰⁰. Pentru exercitarea acestei funcții a solicitat prorectorului Universității din București, la data de 15 februarie 1929, 15 zile de concediu de odihnă, începând cu data de 21 februarie, pentru a putea

⁹⁸ *Ibidem*, p. 9.

⁹⁹ BAR, A. Alexandru Tzigara-Samurcaș VI, varia 3, 1929, Liste, invitații, cupuri de ziare, fotografii etc privind participarea României la Expoziția Internațională de la Barcelona, f. 49.

¹⁰⁰ Anca Podgoreanu, Geta Costache & colab., *op.cit.*, p. LXXVI.

reprezenta România la Expoziția Universală de la Barcelona, cererea fiindu-i aprobată¹⁰¹. Reacțiile în societatea românească raportate la această numire în funcție a lui Alexandru Tzigara Samurçaș au fost contradictorii. Imaginea sa publică încă nu fusese absolvită de eticheta de colaboraționist în perioada ocupației Bucureștiului de către trupele germano-bulgare-turce, din timpul Primului Război Mondial. O adevărată campanie de presă împotriva lui Alexandru Tzigara Samurçaș a dus-o chiar finul său, Nicolae Iorga și nu numai. În „Neamul românesc” din 5 martie 1929, la rubrica *Revizuire morale*, se spune că „spionul lui Mackensen nu poate reprezenta România la Barcelona”. Ca răspuns, soția lui Alexandru Tzigara Samurçaș trimite o scrisoare directorului ziarului, Nicolae Iorga, vărul său, care apare în numărul din 15 martie, „pentru onoarea sa și a copiilor săi”¹⁰². Cert este că Alexandru Tzigara Samurçaș a făcut eforturi să-și demonstreze capacitățile organizatorice și să-și etaleze erudiția intelectuală cu ocazia acestei Expoziții internaționale.

Pe data de 7 martie, în periodical „El diluvio”, apărea știrea că Alexandru Tzigara Samurçaș se afla la Barcelona pentru a vizita Parcul Montjuïc, ocazie cu care a făcut cunoscut faptul că pavilionul românesc era prevăzut cu trei secțiuni: industrială, culturală și artistică¹⁰³. În ziua de 30 iunie 1929, același „El diluvio” anunța că se începuse montarea pavilionului, iar inaugurarea era preconizată să fie spre jumătatea lunii august. Pentru construcția clădirii o primă încărcătură cu materii prime a călătorit în trei vagoane de la București la Barcelona, prin Viena, costul asigurării obiectelor ridicându-se la 12 milioane de lei (în jur de 600.000 pesete). Către sfârșitul lunii iulie era programată sosirea comisarului Alexandru Tzigara Samurçaș pentru a se ocupa în mod direct de organizarea evenimentului rezervat inaugurării. Deschiderea oficială urma să fie însoțită de o săptămână culturală românească. Atribuindu-i-se o importanță deosebită, la festivitate erau așteptați miniștrii români de Comerț și Industrie, Virgil Madgearu și cel al Afacerilor Străine, M.G. Mironescu¹⁰⁴.

¹⁰¹ *Ibidem*, p. 199.

¹⁰² „Neamul românesc”, București, An XXIV, Nr. 51, 5 martie 1929, p.1.

¹⁰³ „El diluvio”, An LXXII, Nr. 57, 7 martie 1929, p. 28,

¹⁰⁴ „El diluvio”, An LXXII, Nr. 156, 30 iunie 1929, p. 15. (Ministrul român Virgil Madgearu este numit eronat Maregau).

Conform publicațiilor catalane, la Barcelona, pe 6 iulie 1929 s-a deplasat arhitectul pavilionului românesc, Duiliu Marcu¹⁰⁵, iar comisarul Alexandru Tzigara Samurcaș a ajuns la Barcelona, în realitate, la data de 9 august 1929, însoțit de către inginerul George Ioanițoiu, director în Ministerul Industriei și Comerțului, împreună cu George Sebastian, însărcinat cu organizarea Secțiunilor agricultură, industrie și comerț din cadrul Pavilionului românesc¹⁰⁶.

Pentru ceremonia de inaugurare a expoziției românești, fixată pentru data de 4 octombrie, comisarul român a trimis invitațiile încă din 27 septembrie, prin care se anunța prezența la eveniment a Regelui și Reginei Spaniei¹⁰⁷. În pregătirea evenimentului, pe Alexandru Tzigara Samurcaș îl vom regăsi vizitând împreună cu presa pavilionul, pe 28 septembrie 1929, după care au luat masa împreună¹⁰⁸.

Informațiile apărute în presa din România se referă inclusiv la scandalurile desfășurate în rândul membrilor comisiei de organizare a expoziției. Duiliu Marcu va confirma starea tensionată din timpul pregătirilor de la Barcelona, printr-o scrisoare către Mihai Tican, datată 29 septembrie 1929. Starea conflictuală dintre comisarul Alexandru Tzigara Samurcaș, pe de o parte, și arhitectul Duiliu Marcu, pe de altă parte, dar mai ales ostilitatea față de Mihai Tican, atașatul de presă al Legației României în Spania este redată cu deznădejde¹⁰⁹.

Incidentul dintre Alexandru Tzigara Samurcaș și Mihai Tican a fost semnalat sub titlul *Provocare la duel*, în ziarul „Universul”, din 30 septembrie 1929. Se făcea cunoscută telegrama trimisă de către Mihai Tican, din Barcelona, despre presupusul refuz al lui Alexandru Tzigara Samurcaș de a se duela¹¹⁰.

Revenind la scrisoarea arhitectului Duiliu Marcu, care insinuează existența atmosferei tensionate din interiorul unei părți a echipei românești,

¹⁰⁵ „La Veu de Catalunya”, An XXXIX, Nr. 10.324, 6 iulie 1929, p. 3.

¹⁰⁶ „El diluvio”, An LXXII, Nr. 190, 9 august 1929, p. 15.

¹⁰⁷ https://www.todocoleccion.net/coleccionismo/invitacion-inauguracion-pabellon-rumania-seccion-rumana-exposicion-barcelona-ano-1929~x54600666#sobre_el_lote, accesat în data de 20 noiembrie 2019.

¹⁰⁸ „La Veu de Catalunya”, An XXXIX, Nr. 10.397, 29 septembrie 1929, p. 2.

¹⁰⁹ ANR, Fond personal Mihai Tican Rumano, Dosar 22, f. 5-6.

¹¹⁰ „Universul”, Anul XLVII, Nr. 226, 30 septembrie 1929, p. 15.

acesta și-a exprimat mâhnirea resimțită după realizarea proiectului expozițional. Duiliu Marcu i-a mulțumit lui Mihai Tican pentru aprecierile publicate în ziarul „Universul”, mărturisind: „Sunt singurele vorbe bune ce mi s-au adresat până azi de compatrioții mei”¹¹¹. Duiliu Marcu dezvăluie în continuare alte nemulțumiri legate de comunicarea cu comisarul român: faptul că nu i-a remis o telegramă din 1 septembrie, semnată de către ministrul Madgearu, prin care era prevăzut că „arhitectul Marcu va rămâne la Barcelona până la terminarea tuturor lucrărilor și inaugurarea Pavilionului”. Deși Duiliu Marcu a plecat pe 5 septembrie de la Barcelona, comisarul nu l-a anunțat despre sosirea telegramei, lăsându-l, în fapt, să plece. Dezamăgit, Duiliu Marcu scrie dojenitor, amenințător aproape: „Judecă și dumneata condițiunea acestui om! Dar după ce ziua inaugurării va trece, vom dezlega sacul și vom face socotelile!”¹¹² Conform unei declarații apărute în presă, însărcinarea arhitectului a încetat la data de 27 august 1929, iar sarcina aranjamentelor ulterioare a fost preluată personal de către comisarul Alexandru Tzigara Samurcaș. Construcția pavilionului fusese terminată la data de 1 august de către arhitect, inclusiv decorațiunile exterioare au fost finalizate complet. Data a fost, de altfel, comunicată corect presei de Ministerul Industriei. Pentru aranjamentele interioare comisarul nu a mai socotit necesară prezența arhitectului, iar pentru toate lucrările executate după 1 august responsabilitatea o purta însuși comisarul¹¹³.

Duiliu Marcu și-a exprimat în final amărăciunea și indignarea că s-a putut isca o confruntare violentă între Tzigara Samurcaș și Mihai Tican în Pavilionul românesc de la Barcelona¹¹⁴.

După inaugurarea festivă, în perioada 6-19 octombrie 1929, Alexandru Tzigara Samurcaș a continuat să fie vizibil în societatea spaniolă, participând la al VI-lea Congres al Federației Internaționale a Uniunii Intelectualității de la Barcelona¹¹⁵.

Comisarul român a făcut parte, în calitate de vicepreședinte, din Comisia specială însărcinată cu decernarea premiilor pentru Pavilioanele naționale. Au fost premiate pavilioanele Germaniei, Franței, Ungariei și

¹¹¹ ANR, Fond personal Mihai Tican Rumano, Dosar 22, f. 5-6.

¹¹² *Ibidem*.

¹¹³ „Universul”, Anul XLVII, Nr. 223, vineri 27 septembrie 1929, p. 1.

¹¹⁴ ANR, Fond personal Mihai Tican Rumano, Dosar 22, f. 5.

¹¹⁵ Anca Podgoreanu, Geta Costache & colab., *op.cit.*, p. LXX- LXIV.

României¹¹⁶. Presa din România a făcut cunoscute rezultatele participării la Expoziție publicului din țară.¹¹⁷

În partea de final a Expoziției, comisarul Alexandru Tzigara Samurcaș, spre sublinia prezența României la eveniment, a ținut o serie de conferințe referitoare la cultura română.

Principalele ziare din Barcelona au scris despre conferințele a lui Alexandru Tzigara Samurcaș pe tema relațiilor artistice hispano-române – o primă conferință a susținut-o la Palatul Deputaților Provinciali din Barcelona, la sfârșitul lui ianuarie 1930¹¹⁸, iar o a doua conferință ”Arta în România”, de la începutul lunii februarie 1930, la Universitatea din Barcelona¹¹⁹.

Consecințele participării României la Expoziția de la Barcelona din 1929

Alexandru Tzigara Samurcaș și-a dorit foarte mult ca participarea la Expoziție să fie un succes de imagine pentru România, dar nu în ultimul rând și pentru sine, având în vedere că după război reputația sa avusese de suferit ca urmare a funcției de prefect al Poliției din perioada ocupației germane în București¹²⁰.

Vizibilitatea țării a crescut după Expoziția Universală din 1929 în spațiul catalan și cel iberic, fapt confirmat de aparițiile frecvente în presă a subiectelor referitoare la România. Consecințele economice au fost vizate cu precădere, luându-se în calcul criza declanșată. De asemenea, relațiile culturale între România și Spania au fost întărite. În cuantificarea rezultatelor au contat atât premiile obținute, cât și balanța financiară a evenimentului ori ecourile culturale relevate. Presa românească, la rândul său, a dedicat o serie de materiale prezenței României la Expoziția Universală.

¹¹⁶ *Ibidem.*

¹¹⁷ „Universul”, Anul XLVII, Nr. 256, luni 4 noiembrie 1929, p. 7.

¹¹⁸ „La Vanguardia”, An XLIX Nr. 20.571, 26 ianuarie 1930, p. 8;

¹¹⁹ Idem, An XLIX ,N. 20.5781, 26 ianuarie 1930, p. 6.

¹²⁰ Anca Podgoreanu, Geta Costache & colab., *op.cit.*, p. LXXVII.

Premiile

La Barcelona, pe 9 ianuarie 1930, în Salonul de artă al Palatului Național, s-a desfășurat ceremonia de decernare a premiilor pentru Expoziția din 1929. Comisarul român, Alexandru Tzigara Samurcaș a primit invitația de participare de la primarul orașului Barcelona și directorul Expoziției internaționale¹²¹.

Juriul internațional, din rândul căruia făceau parte, pe lângă Alexandru Tzigara Samurcaș ca vicepreședinte, și inginerii români Ioanițoiu și Sebastian, a decernat expozanților români numeroase distincții. La grupa Arte: 24 „Grand prix”, 18 diplome de onoare, 12 medalii de aur, 13 medalii de argint și 9 medalii de bronz. La grupa Științe: 4 „Grand prix”, 11 diplome de onoare, 4 medalii de aur. Au fost decernate pentru grupa Economie: 26 „Grand prix”, 26 diplome de onoare, 27 medalii de aur, 2 medalii de argint¹²².

La data de 12 august 1930, având în vedere „marele succes al expoziției de la Barcelona, unde România a fost clasată pe locul al III-lea, după Franța și Germania”, comisarul Expoziției a solicitat Ministerul Industriei și Comerțului acordarea de distincții pentru persoanele cărora le este datorat succesul expoziției românești: „Marea Cruce a Coroanei României” pentru profesorul Dimitrie Gusti, președintele Comisiei Expoziției; „Mare Ofițer al Coroanei României” profesorului Ernest Ene, membru în Comisia Expoziției și inginerului Cezar Popescu, de asemenea membru în Comisia Expoziției; „Comandor al stelei” profesorului I. Bănoiu, membru în Comisia Expoziției; „Comandor al Coroanei României” altor trei membri ai Comisiei Expoziției – I.M. Sadoveanu, George Ioanițoiu, G. Sebastian¹²³.

Pavilionul românesc și obiectele expuse

Deși în presa românească au fost discuții referitoare la suma mare de bani cheltuită pentru organizarea expoziției, oficialii l-au felicitat pe comisar

¹²¹ BAR, A. Alexandru Tzigara-Samurcaș III acte 35-44, 1896-1932, Diplome, f. 36.

¹²² „Universul”, Anul XLVII, Nr. 256, luni 4 noiembrie 1929, p. 7.

¹²³ BAR, A. Alexandru Tzigara-Samurcaș VI, varia 2, 1929-1930, Corespondență oficială adresată lui Alexandru Tzigara Samurcaș cu privire la organizarea și desfășurarea Expoziției de artă românească de la Barcelona, f. 14.

pentru respectarea devizului și mai mult decât atât, pentru excedentul obținut din vânzarea pavilionului românesc¹²⁴.

Într-un interviu acordat lui Domènec de Bellmunt, Nicolae Iorga a acreditat ideea că toate obiectele artistice și de factură industrială expuse în pavilionul României vor fi oferite de Statul Român Primăriei din Barcelona¹²⁵. Comisarul român al Expoziției se adresează primarului Barcelonei pentru a-i oferi o parte din colecțiile expuse în Pavilionul României, cu intenția de a-i adresa mulțumiri oficiale, din partea guvernului, pentru găzduirea românilor¹²⁶. Trimite în anexă copia telegramei din 29 ianuarie 1930 a ministrului Ernest Ene prin care este autorizat să vândă pavilionul României (exclusiv instalația electrică, care nu aparține statului român) pentru suma de 15.000 pesete¹²⁷.

Comitetul Directiv al Expoziției din Barcelona, la data de 4 februarie 1930, își exprima recunoștința pentru donația românească și accepta ca la Palatul Național să rămână o copie a monumentului de la Adamclisi, al lui Traian, plus două metope în mărime naturală, cu motive florale și zoomorfe. La Palatul Agriculturii rămâneau plantele, cerealele, sarea etc. Institutul Politehnic Hispano-American găzduia în continuare ansamblul obiectelor ce constituiseră expoziția zonei petrolifere din Moreni și produsele derivate din petrol¹²⁸.

Guvernul catalan, Generalitat de Catalunya a înființat în Pavilionul României Serviciul Cinematografic Catalan, cu intenția să funcționeze acolo Oficiul Comitetului Filmului (1933)¹²⁹, proiect nefinalizat din cauza izbucnirii războiului civil spaniol (1936-1939).

După cum reiese din relatările presei catalane, în pavilionul României din Montjuïc o bună perioadă de timp au fost adăpostiți nevoiașii din zonă,

¹²⁴ Anca Podgoreanu, Geta Costache & colab., op.cit., p. LIVI.

¹²⁵ „La Publicitat”, Barcelona, An LI, Nr. 17.855, 22 noiembrie 1929, p.1.

¹²⁶ BAR, A. Alexandru Tzigara-Samurçaș VI, varia 2, 1929-1930, Corespondență oficială adresată lui Alexandru Tzigara Samurçaș cu privire la organizarea și desfășurarea Expoziției de artă românească de la Barcelona, f. 14. f. 16.

¹²⁷ *Ibidem*.

¹²⁸ „La Vanguardia”, Barcelona, An XLIX, Nr. 20.574, 30 ianuarie 1930, p. 6; BAR, A. Alexandru Tzigara-Samurçaș VI, varia 2, 1929-1930, Corespondență oficială adresată lui Alexandru Tzigara Samurçaș cu privire la organizarea și desfășurarea Expoziției de artă românească de la Barcelona, f. 11.

¹²⁹ „El Be negre, setmanari satiric”, Barcelona, Nr. 113, 15 august 1933, p. 7.

pentru care erau organizate diverse acțiuni caritabile. Prin intermediul delegatului guvernamental, pentru a reprimă cerșetoria, în anul 1942, au fost primite donații de la Fábrica Marqués 500 de pesete și de la Manuel Blesa, 150¹³⁰. Cu ocazia Crăciunului din 1942, Guvernul Civil a oferit indigenților, în jur de 1.500 de oameni o masă extraordinară, copiii au primit jucării¹³¹. Tot în adăpostul din Pavilionul României, în ianuarie 1943, 40 de copii adunați de pe stradă vor primi prima împărțășanie¹³².

În iunie 1943, Primăria a acordat autorizația pentru dărâmarea pavilionului din România, totodată și pe cel al pavilionului Statului spaniol¹³³, așa cum era procedura pentru pavilioanele expoziționale, dar data exactă nu o cunoaștem. Cu toate acestea, Pavilionul României este oferit provizoriu de către Guvernul Generalitat de Catalunya pentru a instala birourile Comitetului Cinematografic¹³⁴.

Obiectele care au fost prezentate în expoziție au avut sorți diferite, după cum semnaleză comisarul Alexandru Tzigara Samurcaș. Unele dintre piese au fost itinerante. Călătoriseră anterior în alte expoziții fie au urmat drumul expozițiilor viitoare, în diverse capitale europene, începând cu 1909 – Berlin și Amsterdam, apoi 1910 – Viena, 1911 – Roma, 1925 – Paris și Geneva, 1927 – Paris, 1929 – Barcelona, 1935 – Helsinki și Bruxelles, 1936 – Oslo¹³⁵.

Directorul Bibliotecii Nacionale Catalane, aflată la Institutul de Studii Catalane (Academia Catalană), Jordi Rubió, la 24 aprilie 1930, i-a mulțumit lui Alexandru Tzigara Samurcaș pentru donarea a trei importante lucrări Bibliotecii Cataluniei: „Dacia. Recherches et decouvertes archeologiques 1924/1925”; „Bibliografia românească veche”; „Getica, o protoistorie a Daciei”, 1926 (Vasile Pârvan)¹³⁶. Din nefericire, în prezent nu se regăsesc toate în colecțiile Bibliotecii Național Catalane.

¹³⁰ „La Vanguardia”, Barcelona, An LVIII, Nr. 23.616, 10 mai 1942, p.7.

¹³¹ Idem, An LVIII, Nr. 23.812, 26 decembrie 1942, p.7.

¹³² Idem, An LIX, Nr. 23.840, 28 ianuarie 1943, p. 2.

¹³³ Idem, An LIX, Nr. 23.847, 3 iunie 1943, p. 8.

¹³⁴ Idem, An LIX, Nr. 24.073, 28 octombrie 1943, p. 8.

¹³⁵ „Convorbiri literare”, An 71, Nr. 1-5, ian.-mai 1938, p. 105-108, apud. Anca Podgoreanu, Geta Costache & colab., *op.cit.*, p. 34.

¹³⁶ BAR, A. Alexandru Tzigara-Samurcaș VI, varia 3, 1929, Liste, invitații, cupuri de ziare, fotografii etc privind participarea României la Expoziția Internațională de la Barcelona, f. 45.

Dintre cele două piese cu caracter simbolic expuse la intrarea în Pavilionul românesc din Barcelona, o troiță din lemn și statuia lui Mihai Eminescu, s-au regăsit date doar despre troiță. Nu se știe ce s-a întâmplat după finalizarea expoziției cu statuia lui Eminescu, opera sculptorului Oscar Han¹³⁷. De altfel troița este, poate, unica piesă românească din Expoziție, păstrată până astăzi, dăruită la vremea respectivă orașului de către responsabilii pavilionului pentru a fi plasată în gradina Palatului din Pedralbes¹³⁸. Piesa a fost înscrisă la categoria bunurilor culturale de interes local, în inventarul Patrimoniului Cultural din Catalonia („Bé Cultural d’Interès Local” (BCIL), codul 0801972055). În prezent, din 26 iulie 2019, troița se află în proces de restaurare la Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya, după care urmează să fie reamplasată la locul inițial¹³⁹.

În periodicul „La Vanguardia” din data de 12 februarie 1930 se afirma despre această „curioasă și tipică cruce din lemn” că era asemănătoare celor care se ridicau la țară și acolo. Troița urma să fie oferită de guvernul român, prin intermediul comisarului, regelui Spaniei pentru a fi asamblată în Palatul Regal din Pedralbes¹⁴⁰.

Cum era de așteptat, iile românești au fost foarte căutate, atrăgând atenția atât reprezentanților Casei Regale din Spania cât și publicului larg, încât se putea specula acest interes și din punct de vedere economic. Henry Helfant îl informa din Madrid, la 6 mai 1934, pe ministrul Economiei Stelian Popescu despre reclamele apărute în presa spaniolă referitoare la bluzele românești prezentate la Expoziția de cusături și țesături românești care avusese loc la Madrid. Bluzele plăcuseră atât de mult, încât au apărut apoi imitații de bluze românești. Trimisul special opina ca în vara următoare să se organizeze din nou expoziții la San Sebastián, Santander și în Portugalia, la Estoril. Era

¹³⁷ Alexandru Tzigara Samurçaș, *Memorii III. 1919-1930*, Ediție îngrijită și prefașă de C.D. Zeletin, București, Editura Meridiane, 2003, p. 364.

¹³⁸ BAR, A. Alexandru Tzigara-Samurçaș VI, varia 2, 1929-1930, Corespondență oficială adresată lui Alexandru Tzigara Samurçaș cu privire la organizarea și desfășurarea Expoziției de artă românească de la Barcelona, f. 15.

¹³⁹ Date obținute de Xavier Montoliu-Pauli în urma discuției cu directoarea Centrului Àngels Solé și cu restauratorul-șef Pep Paret, la Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya, Barcelona.

¹⁴⁰ „La Vanguardia”, Barcelona, An XLIX, Nr. 20.585, 12 februarie 1930, p. 2.

înaintată ideea că dacă vor fi organizate cât mai multe expoziții cu țesăturile și cusăturile românești, acestea puteau intra în modă, ceea ce va duce la sporirea vânzărilor și aducerea în țară a multor milioane de lei. Atașatul comercial intenționa ca în toamna următoare să organizeze expoziții similare la Buenos Aires și Rio de Janeiro¹⁴¹.

Prin intermediul publicației „Diario Oficial de la Exposición de Barcelona”, în articolul *Dulce país rumano*, publicat în data de 5 octombrie și semnat de Rosario Catala, pseudonimul scriitoarei Anna Maria Murià (1904-2002)¹⁴², se face o frumoasă cronică exponatelor românești, în mod special broderiilor, secțiune organizată de o artistă „de un mare talent, cu o cultură vastă și un gust rafinat” – Hortensia Cosma (prima soție a lui Octavian Goga). Vizitatorilor le povestea cum țărăncile țes, cos și brodează atunci când se întorc de la lucru, în timp ce bărbații se odhinesc; de asemenea profitau de iarnă, când nu se lucra la câmp, spre a realiza broderiile „așa de frumoase”, expuse în Expoziția de la Barcelona¹⁴³.

Societatea Amicii României (Amics de Romania)

Presa barceloneză anunța, la scurt timp după încheierea Expoziției universale, că fusese înființată Societatea Amicii României, pe data de 6 mai 1930 la Ateneul din Barcelona. În cadrul Societății se organizau diferite activități, pe teme culturale sau economice, menite să intensifice colaborarea dintre cele două țări. La 1 aprilie 1930, la sediul societății din Barcelona, de pe Via Laietana, 28, la Institutul de Economie Americană, a fost susținută prima conferință din cadrul Asociației, de către Anton Bibescu, ambasadorul român în Spania¹⁴⁴.

Prin Statut, se prevedea ca obiectiv al Societății Amicii României intensificarea în Spania, a studiilor limbii române, artei, literaturii, instituțiilor sociale, de binefacere și tot ceea ce face referire la România, exceptând afacerile politice. În egală măsură, urmau să se facă cunoscute în România limba spaniolă, arta, literatura, instituțiile culturale, sociale și de binefacere și, în mod special, folclorul spaniol. În articolul al II-lea se stabilea ca, pentru moment,

¹⁴¹ ANR, Fond personal Mihai Tican Rumano, Dosar 149, f. 1.

¹⁴² „Diario Oficial de la Exposición de Barcelona”, An 1, nr. 31, 5 octombrie 1929, p.7.

¹⁴³ *Ibidem*.

¹⁴⁴ „La Vanguardia”, Barcelona, An XLIX, Nr. 20.655, 6 mai 1930, p. 12.

sediul central al Societății să fie la Ateneul din Barcelona. Articolul următor propunea o serie de mijloace pentru punerea în practică a obiectivelor: a) înființarea unei biblioteci românești unde să se poată găsi jurnale, reviste, cărți românești sau care vorbesc despre România; b) punerea în legătură a asociațiilor culturale românești, în primul rând a „Amicilor Spaniei” din București și înlesnirea de schimburi de publicații între cele două țări; c) stabilirea de relații cu entitățile sociale și de binefacere din România pentru studierea structurii lor organizatorice și găsirea căilor de colaborare între cele două țări; d) crearea, atunci când fondurile Societății o permiteau, a unei catedre de Limba și literatura română, în același Ateneu sau în altă entitate culturală; traducerea de opere importante în catalană ori în castiliană sau din aceste limbi în română; e) organizarea de conferințe pe teme lingvistice, artistice și de cultură generală referitoare la România¹⁴⁵.

Lluís Segalà, profesor la Facultatea de Filosofie și Litere la Universitatea din Barcelona, printr-o scrisoare în limba franceză, trimisă la data de 30 aprilie 1930 prietenului și colegului său, Alexandru Tzigara Samurçaș, îi cerea părerea referitoare la redactarea statutului Societății „Amicii României”. De asemenea, îi comunica anunțul Ministerului Învățământului despre trimiterea unui Dicționar român. Îi mulțumea pentru amabila scrisoare și primirea împreună cu brevetul nominalizării lui Bayo și a sa personal, pentru decorarea cu decorația „Steaua României”, în grad de Mare Ofițer. Îi trimite o lucrare a sa în trei exemplare (pentru el, Murnu și Fundația Carol I)¹⁴⁶.

Cotidienele catalane „La Publicitat”, „La Vanguardia”, „El Noticiero Universal” au surprins evenimentul fondării Societății prin publicarea de știri și articole.

Cert este că impactul Expoziției Universale de la Barcelona asupra populației a fost puternic, iar de pe urma unora dintre cărturarii vizitatori au rămas descrieri frumoase ale acesteia.

¹⁴⁵ BAR, A. Alexandru Tzigara-Samurçaș III acte 35-44, 1896-1932, Diplome, Procesul-verbal Nr. 2, din 17 octombrie 1928, al Comisiei pentru organizarea participării României la Expoziția Internațională de la Barcelona, f. 50, 50 v, 51.

¹⁴⁶ *Ibidem*.

Concluzii

Aniversarea celor 90 de ani de la Expoziția Internațională din Barcelona, ediția 1929, a prilejuit studierea circumstanțelor și implicațiilor participării României la eveniment, în fond, o primă astfel de prezență după Marea Unire din 1918, ținându-se seama de impactul social enorm, de posibilitatea orașului gazdă de a se prezenta întregii lumi, precum și de potențialul cultural, economic, științific al fiecărei țări participante.

Valorificarea documentației existente în arhive și biblioteci românești, cât și consultarea fondurilor catalane au ilustrat, într-o manieră poate surprinzătoare, contactele regulate, intense între cele două capitale: București și Barcelona, în cadrul punților culturale și literare care începuseră a se construi încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea și aveau să culmineze în deceniile anterioare războaielor care au zguduit spațiul spaniol și european în secolul al XX-lea. A fost nevoie să treacă mulți ani până când aceste contacte să poată fi reluate cu aceeași fluiditate și cu același impact asupra cunoașterii reciproce.

Revenind la evenimentul cercetat, Expoziția Internațională din Barcelona din anul 1929, sunt de remarcat efortul și atenția depuse de România pentru a dispune de un pavilion propriu, în care să fie prezentate în mod unitar atât progresele înregistrate în economia națională, cât și momentul de excelență artistică și culturală pe care îl trăia. Răspundea, în felul acesta spiritului expoziției, așa cum se preciza în catalogul editat în limba franceză, *La Roumanie à l'Exposition Internationale de Barcelone*: arta și industriile moderne, diferitele secțiuni sunt dispuse într-o manieră care să redea vizitatorilor o idee exactă referitoare la trecutul poporului român cât și asupra bogățiilor țării și activităților momentului sub diferite aspecte¹⁴⁷.

În ceea ce privește Barcelona, organizarea celei de-a doua expoziții universale a implicat, în pofida dictaturii lui Primo de Rivera, reliefa modernizării industriale, culturale și urbanistice în care se angajase cu ani în urmă, cu un punct de vârf prin desfășurarea primei Expoziții Universale din 1888. Atunci, pentru a celebra evenimentul se construiseră Arcul de Triumf, ca poartă de intrare în spațiul expozițional situat în Parc de la Ciutadella. Pe frontispiciul arcului bogat ornamentat, sculpturile alegorice ilustrative pentru

¹⁴⁷ *La Roumanie à l'Exposition Internationale de Barcelone*, p. 14.

tematica expoziției, operă a sculptorului Josep Reynés, a fost înscrisă formula de bun-venit pentru expozanți: „Barcelona întâmpină națiunile”.

În același spirit, s-a inaugurat, patruzeci de ani mai târziu, Expoziția din 1929, care a presupus urbanizarea întregii zone a muntelui Montjuïc. Axul ei principal a fost actualul Bulevard Reina Maria Cristina, de-a lungul căruia erau dispuse pavilioanele – cele care poartă numele cuplului regal de atunci, palatele Alfons XIII și Victòria Eugènia, ce există și astăzi, găzduind evenimente culturale. Principalul edificiu al expoziției a fost Palatul Național, restaurat ulterior în mai multe etape, astăzi sediu al Muzeului Național de Artă al Cataloniei. Pentru celebrarea evenimentului, fuseseră construite încă din 1919 cele patru coloane ce poartă numele proiectantului lor, arhitectul Puig i Cadafalch, care simbolizau cele patru dungi de pe drapelul catalan. Dărâmate în 1928, sub dictatură, au fost înlocuite cu atât de cunoscuta Fântână Magică, operă a arhitectului și inginerului Carles Buigas, care a devenit, de-a lungul anilor, în special alături de cele patru coloane reconstruite în 2010, unul dintre spectacolele emblematice pe care orașul le oferă tuturor.

Fig. 1-6, Pavilionul României la Expoziția Internațională de la Barcelona, 1929,
Biblioteca Academiei Române, Arhiva Alexandru Tzigara-Samurcaș.

Figura 7, Expoziția de la Barcelona – perspectivă generală, Josep Puig i Cadafalch, 30 aprilie 1915, *Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona*, <https://ajuntament.barcelona.cat/arxiunicipal/arxiucontemporani/ca/exposicio-internacional-del-1929-1923-1942>

Figura 8, Expoziția Internațională, Barcelona, 5 octombrie 1929, Diploma de onoare acordată de Juriul internațional doamnei Otilia Oteteleşanu pentru emailuri, *Colecția Daniel Cosmin Obreja*.

EL JURADO INTERNACIONAL DE RECOMPENSAS
concede a los industriales expositores de
RUMANIA
los siguientes premios:

Clase 1. Pintura y escultura.

S. M. la Reina Maria de Rumania . . . G. P.
Papaya, Berlin . . . G. P.
Petrovsky, Moscú . . . G. P.
Marie Wurmser, Suiza . . . G. P.
Suzuki, Japón . . . G. P.
Mora, George . . . G. P.
Julesberger, Suiza . . . G. P.
Cassinos, España, G. P.
Marrone, S. . . D. H.
Suzuki, Japón . . . D. H.
Adler, Niza . . . D. H.
García, Olga . . . D. H.
Comanescu, V. . . M. O.
Fábry, T. . . G. P.
Mihal, I. . . D. H.
Japaykoff, P. . . D. H.
Chiriac, D. . . D. H.
Suzuki, Japón . . . D. H.
Thalheimer, Ben. . . G. P.
Bates, C. . . G. P.
Suzuki, Japón . . . G. P.
Vieland, S. . . G. P.
Vieland, S. . . G. P.
Buzescu, M. . . G. P.
Maurer de Arte Nacional "Carol I." Bucarest . . . G. P.
Suzuki, D. . . G. P.
Han, S. . . G. P.
Loh, L. . . G. P.
Ruhm, C. . . D. H.
Caldwell, A. . . G. P.
Wormuth, Emilie . . . D. H.
Dudley, M. . . D. H.
Pacheco, D. . . D. H.
Barnick, C. . . D. H.
Sack, F. . . D. H.
Mora, D. S. . . D. H.

Clase 2. - Mobilario.

Ministerio de Instrucción Pública, Escuela Superior de Arte y Manual, Bucarest . . . G. P.
Escuela de Arte de Moscú, Rusia . . . M. O.
J. Jankowski . . . M. O.

Clase 3. - Cerámica.

Mme. Sara Borselli . . . D. H.
Filippo Ballo . . . M. O.
"Iva", S. A., cerámica porcelana Industrial Ceramica, Chi . . . M. P.

Clase 4. - Vidrieras artísticas.

Mlle. Anna Trépanier, Suiza . . . M. O.
A. Fiedler, Fabrica de vidrio, Bucarest . . . D. H.

Clase 5. - Metales, hierro y bronce de arte.

Hong I, Fabrica de Fierro, Bucarest . . . M. P.
M. H. Wray, Bucarest . . . D. H.
Industria Martens, Anstalt Schindlger, Bucarest . . . M. P.

Clase 6. - Papeles pintados.

García, Olga . . . M. S.
Demetriu, Lucie . . . M. S.

Clase 7. - Tapices, cortinas, alfombras.

Societate de Belle Arte, Secție de tapiserie, Bucarest . . . M. S.
Irene Petrescu . . . M. S.
Mlle. Guérin . . . M. S.
Mme. Bernadette Gaudin, Moscú . . . M. S.
Antonin "Regina Maria", Bucarest . . . M. S.
Ministerio de Industria, Ecole de tapisseries et tapis, Bucarest . . . G. P.
Mme. Trépanier . . . M. P.
Mme. Maria Curcuca . . . M. P.
Mme. Lucia, Com . . . M. O.
Mme. Suzanne et Coeur, Moscú . . . M. P.
Mme. Virginia Florin . . . M. O.
Mme. Julia Doloresca . . . M. O.
Mme. Virginia Iru . . . M. P.
Mme. Rosa Roman . . . M. O.
Ecole "Trépanier", Bucarest . . . M. O.
Mme. Minerva Schaller Com . . . M. O.
Mme. Mariéjol - Bédic, Ministerio de Industria, Ecole de tapis Comtes . . . G. P.
Mme. Julia Viorica . . . G. P.

Clase 8. - Orfebrería.

Mme. Octavie Deschamps, D. H.

Clase 10. - Arte religioso y litúrgico.

Comitato dei Musei Nazionali, Bucarest . . . G. P.

Clase 10 bis. - Joyería.

Ben. Chikhsford, Bucarest . . . D. H.

Clase 11. - Flores artificiales.

Societate Profesional "A. V. Baltes", Bucarest . . . M. O.

Clase 14. - Tipografía, litografía, impresión.

Suz Bucarest . . . M. P.
J. Berard . . . M. P.
Mme. P. Buzan . . . M. S.
S. Jand, Bucarest . . . M. P.
Catalan, Bucarest . . . M. O.

Clase 15. - Arte del libro.

"Carta Romaneasca", Bucarest . . . D. H.
"Cultura Nationala", Bucarest . . . D. H.
"Roman", S. A. Culest . . . M. O.
Tipografie "Orizont", Jand, Tipografie W. Kraly, Sibiu . . . M. O.
Sibiu, "Principele Carol", Tip. "Cultura", Chi . . . M. P.
Tip. "Avant" Bucarest . . . M. P.
Tip. "Cultura", Bucarest . . . M. P.
Tipografie de Arte, N. Berghin, Bucarest . . . M. P.

Clase 17. - Fotografía.

Peter, N. Tere . . . M. O.
Peter "Lorenz", Bucarest . . . M. O.

Clase 18. - Joyería y artículos de bronce.

Mme. Laura, Vlad. Lugoj . . . M. O.

Clase 19. - Artes del teatro.

V. Podeschi, gerente del Teatro Nacional, Bucarest . . . M. O.
Mlle. El. Baric . . . D. H.

Clase 20 B. - Escritorios.

Internat. Social Union, Bucarest . . . G. P.
Internat. de Chi . . . G. P.
Internat. Economico Bucarest . . . G. P.
Internat. Nationala pentru scrieri, Asociatia si fabrica scrierilor de Europa, Bucarest . . . D. H.
Ivan de Sopotica Chi . . . D. H.
Academia Roman, Bucarest . . . G. P.
Societate Regala Romana de Geografie, Bucarest . . . D. H.
Fabrica Universitaria "Carol" . . . D. H.

Clase 20 bis. - Medicinas.

Prof. Dr. G. Danilopolu, D. H.
Prof. Dr. G. Maroncu, G. P.
Olimpia Polonina, Bucarest . . . D. H.
Laborat. de Terapiologie, Clinica Bucarest . . . D. H.
Internat. de medicina veterinara, Bucarest . . . G. P.
Ivan, Prof. V. Baltes, Bucarest . . . G. P.
Prof. Dr. Jankowski, Chi . . . M. O.

Clase 21. - Comercio y Publicidad.

Ing. N. Costache . . . M. P.
P. Dragomir, Bucarest . . . M. P.

Clase 21 A. - Flores y quiniela.

Laborat. de chimia analitica, Bucarest . . . M. O.

Clase 21 B. - Paleontología.

"Ivan de Sopotica", Chi . . . G. P.

Clase 22. - Agronomía y estadística agrícola.

Ministerio de Agricultura, Escuela Industrial Agrícola . . . G. P.
Ministerio de Laborat. Internat. Geologic . . . G. P.
Bates et Romanon, Bucarest . . . M. O.
Soc. "Dinastia", Bucarest . . . M. O.
Roho et Com, Bucarest . . . M. O.
Mati et Fila, Bucarest . . . M. O.
J. S. Robinson et Fil, Bucarest . . . M. O.

Clase 23. - Productos agrícolas alimenticios de origen vegetal.

Ministerio de Agricultura, Bucarest - Agronomía Centrala Bucarest . . . G. P.
Ministerio de Agricultura, Divizia Panificat . . . G. P.
Ministerio de Agricultura, Ferme Bucarest . . . G. P.
Soc. "Bucara", Chi . . . D. H.
Rosa Anna, Bucarest . . . M. O.

"Plaza", Fabrica de vin.

Ing. S. A. Roman . . . M. O.
Bucarest, Pruck, Bucarest . . . M. O.

Clase 24. - Horticultura, serbicultura y botánica.

Ministerio de Agricultura, Escuela Industrial Agrícola . . . G. P.
Divizia Panificat . . . G. P.
Ministerio de Agricultura, Ferme Bucarest . . . G. P.
Bucarest, Pruck, Bucarest . . . M. O.
Soc. "Bucara", Chi . . . D. H.

Clase 25. - Harinas y harón.

Mme. "Rosa", Bucarest . . . G. P.
A. Roman et Marie, Fila, S. A. Bucarest . . . M. P.
Fritz S. H. Schindler, Bucarest . . . M. O.

Clase 26. - Panadería y pastelería.

Fabrica de Harina, Oros Gagul, Bucarest . . . M. O.

Clase 27. - Conservas alimenticias.

Fabrica de Conservas, M. Sofianescu, Sibiu, Bucarest . . . M. O.

Clase 28. - Artes y productos de la cerámica, cerámica y esmaltes.

Fabrica de cerámica "Regina Maria", Bucarest . . . D. H.
Fabrica de refectorio de arte "Orizont", Bucarest . . . G. P.
Pruck, S. A. Bucarest . . . M. P.
Ivan et Sopotica de Terapiologie "Carol", S. A. Bucarest . . . M. O.
Fabrica de cerámica "Karl", S. A. Terapiologie "Carol", S. A. Bucarest . . . M. O.
Regina de Moscú de "Etar" . . . G. P.

Clase 29. - Vinos y aguardientes.

Ministerio de Agricultura, Escuela Viticultura, Chi . . . G. P.
Pepiniera Iglio . . . G. P.
Pepiniera Comagari . . . G. P.
Escuela de Viticultura, Escuela Naba Colapenaru . . . M. O.
Soc. A. "Dinastia", Bucarest . . . M. O.
Roho et Com, Bucarest . . . M. O.
Mati et Fila, Bucarest . . . M. O.
J. S. Robinson et Fil, Bucarest . . . M. O.

Clase 30. - Bebidas diversas.

Soc. "Bucara de Bucara", Bucarest . . . D. H.

Figura 9-10, Afișul cu premiații români ai Expoziției Universale de la Barcelona din 1929, Biblioteca Academiei Române, Arhiva Alexandru Tzigara-Samurçaș.

Delia BĂLĂICAN,
Xavier MONTOLIU-PAULI